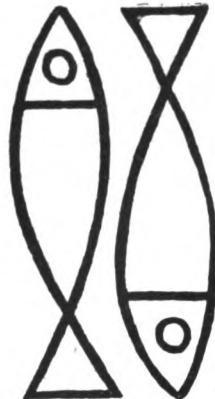

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

„Wanneer ik zwak ben, ben ik machtig“

„Maar wij hebben deze schat in aarden
„vaten, zodat de kracht die alles te
„boven gaat, van God is en niet van
„ons.“

2 Kor. 4 : 7

De apostel Paulus was geen aantrekkelijke persoonlijkheid.

Hij had evenmin een indrukwekkend voorkomen en was beslist niet een boeiend redenaar.

In de gemeente van Korinthe vonden velen „er maar weinig aan“.

Er waren veel betere figuren in het kerkelijk leven.

In onze dagen zou een man als Paulus weinig kans op een beroep hebben.

Daar kwam bij dat hij door allerlei tegenslag en narigheid werd achtervolgd.

Naar het oordeel van de mensen heeft Paulus niet veel aan zijn leven gehad.

Het is te begrijpen dat hij daaronder heeft geleden.

Een mens, ook een evangeliëdienaer, wil wel eens iets anders dan strijd, jalouzie, laster, vervolging en verdachtmaking.

Wanneer je onder dat alles dikwijls maar „een half mens“ bent, is het te begrijpen dat de apostel den Heer drie maal heeft gebeden om wegneming van wat hij noemde de doorn in zijn vlees, die zo'n belemmering was in zijn arbeid en zo'n druk op zijn leven.

Hij heeft echter geleerd dit alles uit Gods hand te aanvaarden.

Niet in een doffe berusting van „het is nu eenmaal niet anders“.

Neen, de apostel vertelt ons hoe dit alles paste in zijn leven.

Er is in dit leven een wonderlijke verborgenheid.

We staan tot vandaag voor het raadsel hoe van het leven van zo'n zwak en ellendig mens zoveel kracht heeft kunnen uitstralen.

Wie zal uitmaken wat zijn werk voor onze wereld heeft betekend?

De schriftelijke nalatenschap van de apostel is niet zo bijster groot, maar welke boeken van mensen kunnen naast de brieven van Paulus worden gelegd?

Die combinatie van zwakheid en kracht is het geheim van zijn leven.

Dat wijst hij aan in onze tekst.

Wij hebben onze schat in aarden vaten.

Die schat is de kracht ten behoud, die in zijn prediking openbaar werd.

Het aarden vat is de levensgang van Paulus.

Een vreemde combinatie: een schat en een ordinaar, goedkoop, broos aarden vat.

In de wereld is die combinatie zwakheid-kracht niet mogelijk.

Daar roept men om kracht en wordt gewaarschuwd voor een ogenblik van zwakheid.

In een wereldse strijd is zwakheid iets onmogelijks.

In het koninkrijk van God is het anders.

Daar wordt duidelijk dat de kracht van het evangelie niet uit mensen is, maar uit God.

In Paulus' leven heeft de Here ons dit zo duidelijk gemaakt.

Ging dit als het ware ten koste van Paulus, hij heeft toch leren roemen in zwakheden.

De Heilige Geest zei het hem voor: „Wanneer ik zwak ben, ben ik machtig“.

Daarin herkennen we de krachten van onze Heiland Jezus Christus.

Deze was de man van smarten en overwon in die zwakheid alle machten van de wereld.

Zijn overwinning staat op het leven van Paulus gestempeld en op het leven van allen, die in Zijn voetstappen gaan.

Zo overwint God vandaag nog de wereld. Daarin vinden we iets van de spot waarvan de tweede psalm spreekt.

In onze wereld wordt al duidelijker waar we met de kracht waarom de mensen roepen uitkomen.

Is de atoomkracht in de handen van de mensen niet gelijk hun zwakheid?

Wat blijft er over van de waan der volken?

IN VERBAND MET DE VACANTIE VAN HET PERSONEEL DER DRUKKERIJ ZAL „OPBOUW“ IN DE KOMENDE WEKEN NIET VERSCHIJNEN.

REDACTIE EN DRUKKER

Maar de zwakheid in Gods koninkrijk brengt ons een kracht die alles te boven gaat.

In die zwakheid leren we dat we Jezus Christus nodig hebben.

Die zwakheid vinden we nog; niet in wereldgelijkvormige beschrijving van de kerk-geschiedenis, waarin dapperheid van mensen wordt ten toongesteld, maar bij de ellendigen en vertrapten.

Soms ben ik wel eens bang dat velen in de kerk tegenwoordig in de verleiding komen om de kracht te gaan zoeken in het vat.

Laten we daarom de waarschuwing van het evangele ter harte nemen en ons heil niet zoeken in allerlei experimenten van menselijke wijsheid, maar alleen bij Hem die in boven-menselijke wijsheid zwakheid en kracht door het evangelie heeft samengesmeed.

Zo wordt ook nu de wereld overwonnen.

H. J. van der Kwast.

De eenheid des Geestes behouden door de band des vredes

I. De eenheid des Geestes

1. De apostel der heidenen.

Zó is Saulus van Tarsen de geschiedenis ingegaan, als „de apostel der heidenen“. Zo is hij door de broeders in Jeruzalem erkend. En zo was het door de Here Jezus Christus beschikt: „Hij, die aan Petrus kracht gaf om apostel te zijn voor de besnedenen, gaf die kracht ook aan Paulus voor de ónbesnedenen.“ Gal. 2 : 7, 8. Dat moeten we natuurlijk niet overdrijven. Petrus heeft ook wel evangeliseerd onder heidense mensen, daarin was hij zelfs Paulus vóór — Hand. 10, Cornelius! — en Paulus heeft wel evangelie gepredikt onder Joden. Maar het werkterrein van de eerste lag onder het Jodendom, van de laatste onder ons soort mensen, heidenen. Maar daarom niet alleen draagt Paulus zijn naam. Want apostel der heidenen heet hij waarlijk niet alleen omdat hij, de Jóód Paulus áán heidenen het evangelie heeft gepredikt, maar ook omdat hij vóór ons soort, heidenen, gevochten heeft: dat wij maar een vrije, ruime en onbetwiste plaats in de kerk mochten hebben, in de gemeente van Christus zonder dat wij Joden moeten worden en komen onder de Wet van het Horebverbond. Daarvoor heeft de apostel, anders dan anderen, die de vervolging ontlieden door joods water in de christelijke wijn te doen — Gal.

6 : 12, verdrukkingen en vervolgingen geleden. Daarvoor, voor de heidenen, kwam hij in de gevangenis. Dat zegt hij zelf in Efeze 3 : 1, dat hij gevangen zat „voor u, heidenen“. En daarin was hij één met de Here Jezus die ook voor de heidenen nog erger dingen verduurd had — Efeze 2 : 11-22: Die was voor hun vrije en onbelemmerde opname in de kerk gestorven. Daarom zegt Paulus van zijn gevangenschap ook dat hij gevangen was „in de Here“, een met Hem. Dat hoort bij elkaar: een Heer, die voor de vrijheid van de heidenen in de kerk stierf en een knecht die voor die Grote Zaak in de gevangenis ging. En dat moet dan ook wel een Grote Zaak zijn: die vrije, ruime en onbetwiste plaats van heidenen onder Gods volk.

Die plaats werd hun betwist.

Door Joden-Christenen.

Die zeiden: ze mogen wel in de kerk en onder de christenheid zijn, máár... dan moeten ze eerst Joden worden. Besneden. En de sabbat vierden. Onder de Wet komen. Vooral op die besnijdenis zat het vast. Zo formuleert Paulus de tegenstelling: besnedenen — onbesnedenen. En de Joden van de synagoge en Jeruzalem keken toe. Want al hadden zij niets op met het christelijk geloof, dat die christelijke predikers zoveel heidense mensen tot de besnijdenis en het sabbat vierden brachten vonden ze toch wel mooi. Op

die manier bleven de christenen een secte, maar dan toch een secte van het Jodendom. Vandaar dat zij nog een oogje dichtknepen voor die christelijke besnijdenis- en sabbatpredikers, maar die Saulus van Tarsen konden ze niet uitstaan. Want die predikte Christus zonder de besnijdenis, zonder de sabbat, zonder heel hun „Wet”.

Het is best te begrijpen dat zij van Paulus niets moesten hebben. Want die man sprak toch wel een beetje vreedend over de Wet van Horeb, die toch de Wet van Israëls God was en bijna met enige minachting over de besnijdenis, die Vader Abraham ontving als een teken van Gods verbond. Over de Wet „in stenen tafelen gegrift” sprak hij als over „de bediening des doods”, al gaf hij toe dat zij „in heerlijkheid” geweest was. Maar men lette bij dat laatste vooral op dat „gewéést”. Das war einmal. Dat was verleden tijd. 2 Cor. 3 : 4-11.

N.b. Men lette erop dat Paulus hier niet slechts over de zgn. 'ceremoniële wet' spreekt. De onderscheiding tussen de zgn. zedelijke, de ceremoniële en de burgerlijke wet is een onderscheiding van de latere theologie, die het hier aan de orde zijnde vraagstuk niet áán kon. Men zocht een uitweg. Dacht die te vinden in de bovengenoemde driedeling. Het heette dan dat de ceremoniële wet en de burgerlijke wet had afgedaan, maar dat de zgn. zedelijke wet in kracht was gebleven. Maar: 1. „De Wet” is één integraal geheel inclusief de „zedelijke wet”. 2. Paulus zegt dat duidelijk in 1 Cor. 3 vs. 4-11: het feit dat „de Wet”, d.i. de tien woorden-des-verbonds op stenen gegrift waren is karakteristiek voor héél de Wet van het Horebverbond. Zie ook Jeremia 31 waar tegenover het Horebverbond gesteld wordt dat God „zijn wet in het binnenste geeft en schrijft op de vleselijke tafelen van het hart”. vs. 33. In dat voorbijgaan zijn ook „de tien woorden begrepen. Wat artikel 25 van de Nederlandse geloofsbelijdenis zegt van het afdoen van de 'ceremoniële wet' is juist en wat opgemerkt wordt van haar blijvende betekenis alleen maar kostelijk. We moeten daaraan vasthouden. Maar wat er staat van de zgn. 'ceremoniële wet' geldt van héél de Wet van het Horebverbond, ook van de tien geboden in Exodus 20, Deuteronomium 5 en verwante plaatsen.

M.a.w.: Thans is die Wet, nu het nieuwe verbond met de bediening des Geestes kwam, niet heerlijk meer als men dat oude vergelijkt met het nieuwe. Hier geldt: het nieuwe is beter. De sterren verbleken als de zon is opgegaan.

Zo spreekt Paulus ook bijna laatdunkend over de besnijdenis. Hoewel hij zelf besneden was ten achtsten dage en zich daar bepaald niet voor schaamde, Phil. 3 : 5, en hoewel hij zelf zegt dat Abraham de besnijdenis ontving tot een zegel van de rechtvaardigheid des geloofs. Rom. 4 : 11. Maar nu Christus kwam is de besnijdenis maar iets „uiterlijks dat aan het vlees geschiedt”, Rom. 2 : 25-29, en spreekt hij van „de zogenaamde besnijdenis” die een werk van mensenhanden aan het vlees is, Ef. 2 : 11, niet te vergelijken met de christelijke „besnijdenis”, die een afsnijding is niet van een stukje voorhuid, maar van de zonde, Col. 2 : 11 en nu Christus gekomen is waardeloos voor de Jood en volmaakt overbodig voor een heiden, Gal. 6 : 15. En degenen die nu nog van de heidenchristenen eisten dat ze zich zouden laten besnijden moesten maar het mes in eigen vlees zetten: besneden waren ze, ze moesten zich maar hellemaal laten snijden, d.i. zich laten ontmanen. 5 : 12. En wie zich nú nog liet besnijden, die moest weten dat Christus hem geen nut zou doen. 5 : 2.

Het is toch achteraf wel te begrijpen dat de Joden zich boos maakten op zo'n man. Wanneer een godvrezend man als Petrus er al moeite mee had om Gods gangen bij te houden en aan heidenen het evangelie te prediken, Hand. 9 : 9-3, hoe moeten dan de Joden in Jeruzalem wel gedacht hebben over Paulus die zó over de heilige dingen sprak. En toch: dat was nu allemaal zoals God het wilde. Goed-christelijk. Want Christus zelf had de Wet van het Horebverbond „op stenen gegrift”, 2 Cor. 3 : 7, aan de kant gezet. Ef. 2 : 15. Die Wet, waarvan de Nederlandse geloofsbelijdenis naar waarheid zegt dat God haar met zijn eigen vinger geschreven had. Art. 3. Maar dat mag toch zeker? Geen onderdaan mag de wet overtreden, maar een koning mag toch wel zijn eigen wetten buiten werking stellen? En God mag toch zeker zijn eigen Horebverbond wel vervangen door een ander en beter? Hebr. 7 : 22 enz. Zo was het al in de oude tijd beloofd: „Zie de dagen komen dat Ik met het huis van Israël en met het huis van Juda een nieuw verbond maken zal, zegt de HEERE. Niet zoals het verbond dat Ik met hun vaders gemaakt heb ten dage dat Ik hen bij de hand nam om hen uit het land Egypte te leiden...” Jer. 31 : 31. Dat was altijd al Gods plan geweest. De Here Jezus zei tot de Samaritaanse: „de ure komt dat men noch te Jeruzalem noch op deze berg, de Gerizim, de Vader zal aanbidden, maar de ware aanbidders zullen de Vader aanbidden in Geest (als de bediening des Geestes gekomen is) en in waarheid (dat is dan de ware aanbedding, waarvan die te Jeruzalem slechts het voorbeeld was). En dan zegt Jezus: de Vader zoekt ook dezulken. Naar die aanbidders was de Vader op zoek. Daarom was het Hem begonnen. Toen Hij Mozes de tabernakel en Salomo de tempel liet bouwen had God niet het eindstation, maar slechts een tussenstation bereikt. Dat Horebverbond was maar tot op Christus en diende slechts ter voorbereiding van een ander, het Jeruzalem-beneden was slechts de voorpoort naar het Jeruzalem-boven.

De brief aan Efeze

Over dat alles schrijft Paulus in de brief aan Efeze. Dat was een gemeente uit de heidenen. Die waren met allerlei Geestelijke zegen in de hemelse gewesten gezegend in Christus. En dat was niet toevalligerwijze zo gelopen maar dat had reeds eeuwen lang in Gods voornemen gelegen: „vóór de grondlegging der wereld” had Hij hen uitverkoren in Christus¹⁾, zij waren bestemd om evenals de Joden óók een erfdeel te ontvangen. En dat was óók gebeurd. De heidenen in Efeze waren gelovig geworden en zij hadden de beloofde Heilige Geest ontvangen. Ef. 1. Zij waren, dood door hun overtredingen en zonden, mede levend gemaakt, tot God bekeerd, door Christus. En dat was alleen genade geweest en geen verdienste, uit het geloof, het vertrouwen op de barmhartigheid Gods die hun verschenen was in Christus en niet uit werken, niet doordat ze b.v. op joodse manier godsdienstig waren geworden. Ook hier geldt Psalm 100: Hij heeft ons gemaakt en niet wij, zijn volk en de schapen zijner weide. Net zoals vroeger bij Israël ook al was. Ef. 2 : 1-10.

De muur

Maar toen stonden de heidenen er buiten. Van Horeb tot op Christus stond tussen Joden en heidenen een muur. Wat dat betekent begrijpen wij tegenwoordig een beetje als we denken aan de muur in Berlijn, dat onderdeel van het IJzeren Gordijn. Aan weerskanten van die muur waren twee werelden. Aan de ene kant het Jodendom aan de andere het heidendom, Israël en de volken. En een overgang was er niet. Noch naar de ene noch naar de andere kant. Voor de heidenen stond op die muur: Geen toegang. Voor de Joden: Geen uitgang.

afgoden

Elk moet toezien, dat hij van zijn geestelijke meerderen niet dan een heilig gebruik make. Wij lopen zo licht gevaar om hen tot onze afgoden te stellen. Dat doen wij als wij alles, wat zij ons zeggen, geloven, omdat het ons gezegd wordt van hen. Deze verfijnde afgoderij verraadt zich daarin, dat zij de behoefte aan de gemeenschap met Christus, en aan de leiding des Geestes op de achtergrond dringt. Ook daarin, dat wij slechts door onze afgod gesticht kunnen worden; alle anderen laten ons koud, hoe treffelijk zij ook mogen zijn. Laat ons voorzichtig zijn; wij zijn altijd in gevaar. Als een scheepsel zich, door onze schuld, tussen ons en Christus dringt, dan moeten wij het de vrome dichter nazeggen: scheepsel, ga wat uit het licht! Anders komt er mogelijk over ons een geestelijke duisternis, waaruit geen mens ons trekken kan. Ook zou het mogelijk zijn, dat wij op zeer gevoelige wijze met onze afgoden werden geslagen.

J. van Andel

Die muur was ook het zichtbaar teken van de vijandschap, de belichaming er van. Van de vijandschap die God had gezet. Gen. 3 : 15. En dat werd nog verergerd doordat men aan beide kanten van de muur de aard van die vreemdheid, die vijandschap, niet verstond. De heidenen konden dat niet. Zij meenden dat Israël in nationale hoogmoed die muur zelf had opgetrokken en zo onttaarde de vreemdheid tot haat. En dikwijls heeft ook Israël zijn afgezonderdheid niet verstaan: het beschouwde zijn verkiezing niet als een zaak van genade maar van verdienste. Zo scholden de Joden de heidenen voor „onbesnedenen”, Ef. 2 : 11, en de heidenen werden antisemiet. De Joden hadden geen gemeenschap met de Samaritanen. Joh. 4 : 9.

N.b. De Here Jezus erkende wel het bestel van zijn Vader: Gij aanbidt wat ge niet weet: de aanbedding der Samaritanen had geen grond in enig bevel Gods en had ook geen belofte. Wij aanbidden wat wij weten: de zekerheid voor die aanbedding rustte immers op Gods bevel en had ook de belofte: de zaligheid is uit de Joden. Maar Jezus deed niet mee aan de vleselijke interpretatie van dat alles, Hij kende geen godsdienstaat. Bovendien kondigde Hij aan dat deze stand van zaken de verdwijning nabij was. Joh. 4.

Dat was de muur. De Wet der geboden in inzettingen bestaande. Ef. 2 : 15. De Wet van Horeb. Een muur, niet door mensen opgetrokken, maar door God. Twee werelden. Heidenen zónder de Wet en Joden ónder de Wet. Erger gescheiden dan Berlijn door de muur. Verder van elkaar gescheiden dan Oost en West. Daarvan is eens gezegd: „East is East and West is West and never the twain shall meet”, „Oost blijft Oost en West blijft West en die twee vinden elkander nooit”. Zo leek het hier.

Totdat Christus kwam. Die heeft die twee één gemaakt. Tussen die beide elkander vreemde, vijandige, hatende werelden vrede gesticht. Hij heeft de heidenen, die zonder de Wet zondigden en de Joden, die ónder de Wet zondaars waren, met God verzoend. En Hij heeft aan allebei vrede verkondigd.

Dat deed Hij niet door in de muur een gat te maken en tot de heidenen te zeggen: kom

onder de Wet, laat u besnijden dan moogt ge op die pas de grens passeren! Maar de Here Jezus heeft die muur geslôopt: hem gebroken (St.vt.) afgebroken (Luth., Leidse vt.), weggebroken (Brouwer, Canisiusvert., N.B.G.), neergehaald (Willibrordus). Of, zonder beeldspraak: HIJ HEEFT DE WET DER GEBO-DEN, IN INZETTINGEN BESTAANDE, teniet gemaakt (St.vt.), weggenomen (Luth.), haar vernietigd (Leidse vt.), door haar teniet te doen (Brouwer), afgeschafft (Canisius), buiten werking gesteld (N.B.G.), door haar te vernietigen (Willibrordus), Hij heeft haar teniet gedaan (Grijdanus). Ef. 2 : 15.

Krasser kan het niet.

Christus heeft de muur, die scheiding maakte, de belichaming van de vijandschap tussen de „zogenaamde” besnijdenis en de onbesnedenen (Ef. 2 : 11) zonder geslôopt. Die muur is weg. De Wet van het Horebverbond is buiten werking gesteld. God zet door de Wet — of zoals ik het eens in een fijne Duitse woordspeling hoorde: „Gott setzt durch das Gesetz” — niet langer vijandschap tussen Joden en heidenen. Hij heeft door Christus de muur geslôopt, de Wet, heel de Wet, buiten werking gesteld.

Dat deed Christus in zijn vlees. Ef. 2 : 15. D.w.z. in „de dagen zijns vleses”, Hebr. 5 : 7, toen Hij nog als een sterfelijk mens op aarde was en voor ons stierf aan het kruis. Met het doel om in Zichzelf door het kruis die twee, Joden en heidenen, met God te verzoenen en deze beiden hebben door één Geest de toegang tot de Vader. De heidenen hebben die toegang niet door besnijdenis en sabbat en heel de Wet maar door de Heilige Geest, d.i. door het evangelie in het geloof aan te nemen. En de Jood heeft die toegang ook niet onder de besnijdenis en de sabbat en de Wet, maar door dezelfde Heilige Geest, d.i. door het evangelie van de dood en de opstanding van Christus, door het geloof omhelst. Ef. 2 : 18. Het niet-besneden zijn schaaft nu de heidenen niets meer om het besneden-zijn baat de Jood niets, want in en door Christus betekent besneden zijn niets en niet-besneden zijn ook niet, maar een nieuw schepsel. Gal. 6 : 15.

De eenheid des Geestes

Het oude Horebverbond is voorbij gegaan. Dat was heerlijk geweest, 2 Cor. 3 : 7. Zó heerlijk dat de kinderen Israëls het nauwelijks áán konden. Maar bij wat Christus verwierf háált het niet. 2 Cor. 3 : 7 v.v. En die eenheid die er kwam door de afbraak van de muur, de wegneming van die vijandschap die heeft nu de Heilige Geest bewerkt. Dat bleek al op de laatste pinksterdag, het feest der Wet. Want toen de Geest op de apostelen werd uitgestort werden door hen de daden Gods verkondigd niet slechts in de taal van Israël, het Hebreeuws of Aramees, maar in al de talen der heidenen ook. De muur viel, al doorzagen de apostelen dat zelf nog niet. En al heeft het enige tijd geduurd totdat het tot hen doordrong, het is toch gebeurd: de eenheid van de Heilige Geest kwam. Door de profeten beloofd. Waarvoor Christus bad. Hand. 17, waarvoor Hij stierf. Ef. 2 : 11-22. Waarvoor Paulus in de gevangenis zat, Ef. 3 : 1, één met zijn Meester, „in de Here”, Ef. 4 : 1. En daarom moet ook de gelovigen geen offer te groot zijn om deze eenheid-des-Geestes, de eenheid die de Heilige Geest werkt en die tot de nieuwe tijd des Geestes behoort, te bewaren. Daarom zegt de apostel: die eenheid waarvoor Christus stierf en waarvoor ik in de gevangenis zit, moet gij bewaren, die kostbare eenheid aller ware christgelovigen. Die beschrijft hij in hoofdstuk vier. „Een lichaam is het”. Daarover schreef de apostel al eerder aan Corinthe. Vele leden — ieder met een eigen plaats en taak, verschillend en op elkaander aangewezen; hand en voet, oor en oog. Christenen met hun eigen afkomst, verleden, geschiedenis, Joden en heidenen. Eén Geest ook, die hen allen leven doet, beweegt en re-

geert. De wind die uit het Oosten waait doet alle bomen van het bos naar 't Westen gaan, doet het korenveld in één richting golven, een vloot van vele schepen naar 't westen zeilen. Zo regeert één en dezelfde Geest alle gelovigen in Christus. Ze zijn allen geroepen, „in één hoop van hun roeping”. Ze zijn allen geroepen door God met het evangelie van Christus, met een roeping die kwam in de gedaante van één en dezelfde hoop, nl. op een beter en hemels vaderland. „Een Heer”, nl. Christus, die in één koop allen uit de macht van de duivel heeft losgekocht. „Eén geloof”, het christelijk geloof van het evangelie. „Eén doop” in de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. „Een God en Vader van allen”, voor Wie allen buigen, Die allen dienen, want Hij is „boven allen”. En ook „dóór allen”. Zij zijn allen kinderen door Hem. Maar Hij is ook Vader door hèn. Daar is ook een stuk heerlijkheid voor God in dat Hij Vader is van een schare, die niemand tellen kan uit alle geslacht en taal en volk en natie. Dat was iets waar Christus Zich in verblijdde, dat Hij discipelen had: Ik heb zeer begeerd dit pascha met u te eten eer dat Ik sterf. En zo is God Vader niet dank zij óns, maar wel: dóór en niet zonder ons, door allen. En „in allen” door de Heilige Geest door het geloof. Van Jood en heiden.

Die eenheid bewaren

Die kostelijke eenheid moeten wij nu bewaren. Daar álles voor doen: bijvert u, doet uw best! Want deze eenheid der ware christgelovigen, van Christus' gemeente, kunnen wij niet maken, maar wel breken. Niemand moet zeggen: dat kan niet. Want dat kan wel. Maken kan de Heilige Geest haar alleen. Maar breken kunnen wij. Het is er mee als met een kind. Geen enkel ouderpaar kan aan een kind het leven geven. Maar een kind het leven nemen, dat kan. Zo kunnen we ook de eenheid des Geestes verwoesten, omdat we tegen Hem kunnen zondigen tot onze dood, onze reddeloze ondergang, ook al loopt het de Geest uiteindelijk niet uit de hand en al komt Hij tenslotte als Overwinnaar uit de strijd. Maar wij moeten die eenheid des Geestes, de eenheid aller ware Christgelovigen bewaren. Door de band des vredes.

De band des vredes

Dat betekent: ze moesten daar in Efeze de vrede bewaren en de vrede herstellen waar die verbroken was. D.w.z. de vrede tussen de Joden en de heidenen, zoals Christus die had gesticht, door de muur af te breken, de vijandschap weg te nemen, de Wet ter zijde te stellen. Zó is Hij onze vrede. Ze moesten daar de Muur, die Christus had geslôopt, niet weer opbouwen en de Joden mochten de heidenen niet onder de Wet brengen en de heidenen moesten zichzelf niet onder de Wet laten brengen. Christus is onze vrede, Ef. 2 : 14, niet door de Wet, maar door het evangelie en zonder de Wet. Wie de Muur weer bouwt, de gemeente weer brengt onder de Wet, brengt onvrede, twist en tweedracht. Het was wel nodig dat Paulus het schreef. Want ze konden het in Efeze maar niet laten. Toen Timotheus daar was schreef de apostel hem: „Doe, zoals ik u bij mijn reis naar Macedonië aangeraden heb: blijf nog te Efeze, om sommigen te bevelen geen andere leer te brengen, noch zich bezig te houden met fabels en eindeloze geslachtsregisters, die veeleer moeilijkheden ten gevolge hebben dan door God gegeven leiding in het geloof... enz. 1 Tim. 1 : 3-11. Deze slag tegen de Judaïsten heeft de apostel Paulus gewonnen. De christelijke kerk is geen Jodenkerk onder de Wet geworden.

Maar op andere manier kwam de oude strijd terug. In het roomse, waar de mensen weer onder een Wet kwamen, een Wet van roomse godsdienst. En op velerlei wijze in de sekten.

TE BERDE

Er is de laatste tijd in onze kring een opinievorming aan het voltrekken over de Algemene Bijstandswet en alles wat daarmee samenhangt. Ook in ons blad is daarover discussie gevoerd.

Ds. Waagmeester heeft er een enkele opmerking over gemaakt. Hierop werd ingehaakt door Dr. Muys in een breed artikel. En van Prof. Veenhof mogen we binnenkort nog een brochure verwachten over deze materie.

Graag zou ook ik een enkele opmerking willen maken. Niet zozeer over de Algemene Bijstandswet; maar over het probleem, van de *welvaartsstaat* of de *verzorgingsstaat*.

In de eerste plaats dan dacht ik, dat de term *welvaartsstaat* enigszins misleidend is, omdat hij suggereert dat het hier gaat om een bepaalde staatsvorm. Wij kennen verschillende staatsvormen, b.v. de absolute monarchie, de constitutionele monarchie, de parlementaire democratie, de dictatuur. Dit zijn allemaal verschillende manieren van staatkundige besluitvorming. Het woord *welvaartsstaat* of *verzorgingsstaat* geeft echter aan een bepaalde maatschappijvorm, een bepaalde wijze, waarop de productie en verdeling van goederen en diensten tot stand komt. Men zou de *welvaartsstaat* als volgt kunnen omschrijven: een maatschappijvorm, die, bij handhaving van een ondernemingswijze productiesysteem, zich via de overheid garant stelt voor de *welvaart* van haar leden, met name van de maatschappelijk achtergebleven groepen. De *welvaart* is dus een bepaalde maatschappelijke orde, die in theorie althans, gepaard kan gaan met alle mogelijke staatsvormen. Het is niet juist de *welvaartsstaat* te vereenzelvigen met één bepaalde staatsvorm. In de discussies gebeurt dat n.l. nog wel eens. Men ziet dan vaak de *welvaartsstaat* identiek met de totalitaire staat. Dat kan in bepaalde situaties het geval zijn, maar in andere situaties behoeft dat beslist niet het geval te zijn. Zo b.v. in het Nederland van vandaag. We leven wel in een *welvaartsstaat*, maar zelfs de Boerenpartij kan niet beweren dat we in een totalitaire staat leven. De feiten zouden een dergelijke bewering duidelijk weerspreken.

Het woord *welvaartsstaat* is ook nog in een ander opzicht misleidend. Deze term doet het n.l. voorkomen, alsof de staat de bron van de *welvaart* zou zijn, alsof de staat *welvaart* zou kunnen scheppen. Wij associëren het woord *welvaartsstaat* dan vaak met begrippen als weelde, overdadigheid, genotzucht, luxe e.d. En dan denken wij, dat met het verdwijnen van de *welvaartsstaat* ook deze kwalijke eigenschappen zullen verdwijnen. Ik vraag me soms af, of achter het protest tegen de *welvaartsstaat* niet verborgen is een protest tegen de staat van *welvaart*, waarin wij nu mogen verkeren. Is er soms niet een verborgen heimwee naar de tijden van vroeger, naar de tijden van minder *welvaart*, maar ook van minder gecompliceerde problemen? Maar het is een illusie te menen met het „probleem” van de *welvaart* klaar te zijn door te protesteren tegen de *welvaartsstaat*. Die maatschappelijke orde, die wij *welvaartsstaat* noemen, is eerst te verzevenlijken, als de economische ontwikkeling zover is voortschreden, dat er inderdaad sprake is van *welvaart*. En de vraag blijft: wat doen we met de verkregen *welvaart*? Hoe wenden we die aan? Hoe verdelen we die?

Zo bij de zevendedagadventisten met hun health-laws, de gezondheidswetten: geen alcohol, geen tabak, geen wittebrood. En zo doen Gereformeerden die, in plaats van te blijven in de eenheid des Geestes onder het evangelie door het geloof, weer eisen stellen die God niet stelt en voorwaarden voor de kerk-gemeenschap die de Schrift niet kent. Dát brengt onvrede, twist, tweedracht, verscheuring.

Maar de vrede, die Christus stichtte, de eenheid des geloofs en des Geestes werkt als een band, die de gelovigen samenbindt. Een band des vredes waardoor allen die de Here Jezus Christus in onverderfelijkheid liefhebben, één zijn en één blijven in Hem.

G. Visee.

Kerkelijk Leven

De curatoren en het kort verslag

In het kort verslag van de vergaderingen, door de deputaten-curatoren gewijd aan de Noord-hollandse kerkbode lezen we:

A. dat deze deputaten hebben kennis genomen van een artikel van ds. J. Meester in de Kerkbode van de Gereformeerde Kerken van Noord-Holland;

B. dat zij hebben geoordeeld zich met de beschuldiging van ds. J. Meester aan het adres van hoogleraren te moeten bezighouden.

Het staat er allemaal zo neutraal.

Deputaten hebben geoordeeld zich met de beschuldiging van ds. J. Meester aan het adres van hoogleraren te moeten „bezighouden”. Voordat ze zich daarmee gingen bezighouden hadden ze dus al een oordeel. Namelijk niet alleen dat hetgeen ds. Meester schreef een zaak was waarmee zij zich moesten „bezighouden” maar ook dat het een „beschuldiging” was. Dat hadden we ook in de krant gelezen. Dat ds. Meester hoogleraren zou hebben „beschuldigd” en nog wel van „openbare scheurmaking”. Is er verband tussen hetgeen in die krant stond en het oordeel van deputaten-curatoren dat zij zich daarmee moesten „bezighouden”?

Hier rijzen bij ons enkele ernstige vragen.

Deputaten-curatoren meenden zich met de „beschuldiging” aan het adres van (niet nader genoemde) hoogleraren te moeten „ bezig houden” op grond van art. 2d van hun instructie. D.w.z. zij achten door die beschuldiging de hun toevertrouwde belangen der Theologische Hogeschool geschaad. Welnu er liggen publieke beschuldigingen niet aan het adres van ongenoemde hoogleraren, maar van een met name genoemd predikant. Te weten ds. G. Visee. Een hele reeks beschuldigingen. Die laten we rustig over onze kant gaan. De tijd zal het leren. Maar in hetzelfde nummer van dezelfde krant staat dat perswerk van ds. G. Visee „onze kerken naar een scheuring toe dreef”. Dat heeft veel weg van een beschuldiging van OPENBARE SCHEURMAKING niet aan het adres van een hoogleraar, maar dóór een hoogleraar.

En nu een vraag: zijn dergelijke beschuldigingen aan het adres van een hoogleraar — gesteld dat er in die zin beschuldigd is — wél schadelijk voor de belangen der Theologische Hogeschool, zodat de deputaten-curatoren zich er mee moeten bezig houden en zijn ze dat niet als ze geuit worden dóór een hoogleraar?

Tweeërlei weegsteen...

Men versta mij wel. Ik noemde met opzet geen namen. Want ik wil geen aanklacht indienen bij de curatoren der Theologische Hogeschool. Reeds om deze reden dat ik hen niet in de positie wil brengen van óf een hoogleraar, die niet in die kwaliteit mij beschuldigde, te veroordelen óf de beschuldiging door die hoogleraar tegen mij ingebracht, als juist te bestempelen.

Daartoe zijn m.i. curatoren der Theologische Hogeschool niet geroepen.

En voorts omdat ik ook van deze beschuldiging zeg: de tijd zal 't leren.

Ik heb geen scheur op de synode gemaakt.

Wel getracht, en voor mijn deel aan pogingen mede gewerkt die scheur te helen. Maar daarover schrijf ik niet meer.

De synode is uiteengegaan.

En behoeft niet meer geheeld te worden.

We moeten nu maar liever sámen pogen nieuwe scheuren te voorkomen.

G. Visee

Ds J. Meester en zijn „beschuldiging”

In de Kerkbode voor Noord-Holland van 16 juli stond de verklaring van ds. J. Meester aan zijn mede-deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool. Wij nemen ze ter informatie van onze lezers op in deze rubriek. Het is — alweer — een minder prettige historie. Maar het is beter tijdig dan te laat geïnformeerd te zijn. Ds Meester schreef:

6 juli 1965

Aan de vergadering van de deputaten-curatoren en de hoogleraren der Theologische Hogeschool te Kampen op 7 juli 1965 p.a. den weleerwaarden Heer Ds H. Veltman, Zeist.

Weleerwaarde en Hooggeleerde Heren en Broeders,

Gehoord de gevolgtrekkingen welke curatoren en sommige hoogleraren uit de passage uit de Kerkbode van de Gereformeerde Kerken in Noord-Holland van 8 mei 1965 (welke passage is opgenomen in mijn NOTA aan uw vergadering van 30 juni l.l. onder C) gemaakt hebben, wil ik door deze verklaren, dat mijn woorden aldaar niet moeten worden opgevat en geïnterpreteerd alsof er te lezen zou staan dat hoogleraren opzettelijk scheuringen bewerkt hebben of daartoe aangezet zouden hebben, aldus de zonde bedrijvende welke in art. 80 K.O. wordt genoemd onder de grove zonden, „die waardig zijn met opschorting of afstelling van den dienst gestraft te worden”. Dit staat er niet. Dit heb ik noch geschreven noch bedoeld. Ik heb met het woord „schisma” bedoeld gedachten op te roepen aan de situatie in de gemeente te Korinthe waarover de apostel Paulus heeft geschreven in zijn Eerste Brief aan die gemeente. Ik heb bedoeld te klagen over een soortgelijke situatie bij ons. Met het „aanvuren” heb ik willen zeggen dat het schrijven van allerlei soort schrijvers in onze kerkelijke pers reeds jarenlang zodanig was dat het moest uitlopen op scheuringen, die er nu onder ons zijn.

Gehoord het oordeel van curatoren en sommige hoogleraren ter vergadering van 2 juli 1965, dat mijn mening ook inzake persarbeid en kerkelijke activiteiten van hoogleraren (welke persarbeid en kerkelijke, activiteiten niet onder het toezicht van curatoren zijn gesteld) zoals

deze in de passage tot uitdrukking is gebracht, in de kring der curatoren niet te aanvaarden is, verklaart ondergetekende — daar deze zijn woorden op hun beurt mede de wankele broederschap aan de Hogeschool helpen verstoren — dat hij bovengenoemde passage voorzover zij betrekking heeft op de hoogleraren, om Christus' wil en om der wille van de broederschap terugneemt. Hij doet dit in de hoop, dat deze terugname de rust en de broederschap enigszins moge dienen.

Ten laatste gehoord de verklaring van twee hoogleraren ter vergadering van 2 juli, dat zij hun arbeid aan de Hogeschool niet zullen voortzetten wanneer ondergetekende als curator het toezicht hem opgedragen door de laatst gehouden generale synode, met zijn mede-deputaten daadwerkelijk blijft uitoefenen, meent hij goed te handelen teneinde de geregelde voortgang van de arbeid aan de Hogeschool zijnerzijds niets in de weg te leggen zijn vervanger deputaat Ds C. P. Plooy te verzoeken uw vergadering van 7 juli en 8 juli a.s. bij te wonen.

Met heilbede en broederlijke groet, uw gaarne dw.

w.g. J. M.

POST SCRIPTA

I Wat de behandeling van deze zaak door curatoren betreft, meen ik er goed aan te doen U er op attent te maken, dat mijn mening daaromtrent, zoals neergelegd in mijn NOTA aan uw vergadering van 30 juni, sub A, onveranderd is. Ik ben de m.i. onjuiste weg van handelen met U gegaan omdat ik meende de broederschap om Christus' wil, niet vanwege formele bezwaren te moeten verstoren.

J. M.

Uit deze verklaring blijkt dat ds Meester het betwiste gedeelte uit het artikel van 8 mei (Kerkb. v. d. G. K. van N.-H.) TERUGNEEMT.

We mogen verwachten dat het incident hiermee gesloten is, en dat ook de beide hoogleraren, die dreigden in staking te gaan (is werkstaking voor synodeleden níet, voor hoogleraren wél geoorloofd?) of heen te gaan als ds Meester als curator mocht aanblijven, deze dreiging thans zullen terugnemen.

Dan is er tenminste weer één kwestie minder.

G. Visee.

Over de „vrijmaking” als acte van trouw

Een tijd van inzinking

In de verwarde en verwarrende situatie waarin onze kerken momenteel verkeren wordt steeds weer, en van verschillende zijden, de „vrijmaking” uit de veertiger jaren in geding gebracht.

Speciaal wordt de vraag gesteld of bepaalde kerkelijke vergaderingen en kerkleden zich met hun spreken, schrijven, handelen wel in de lijn van de „vrijmaking” bewegen, of, anders gezegd, of ze aan de „vrijmaking” trouw zijn gebleven.

Nu komen er bij hem die over déze toetsing van iemands kerkelijke houding en gedrag nadenkt als vanzelf een aantal vragen op. Bijvoorbeeld over de wijze en de waarde van deze beoordeling.

Aan al deze en dergelijke vragen gaat evenwel een andere vooraf. Het is de vraag die, wanneer men er metterdaad toe overgaat vergaderingen en mensen op hun trouw aan de vrijmaking te beproeven, als eerste aan de orde moet komen en bovendien ook beantwoord moet zijn.

Het is deze vraag: *wat is het blijven in de lijn der „vrijmaking”?* Wat is het handhaven van de „vrijmaking” als acte van trouw?

Om evenwel op deze vraag het goede antwoord te kunnen geven is het, zoals van zelf spreekt, noodzakelijk te weten wat de „vrijmaking” uit de veertiger jaren naar haar eigenlijke „wezen” was.

En daarom willen we het daarover eerst hebben.

De dertiger jaren van onze eeuw waren voor de Geref. Kerken van bijzondere betekenis.

In de tijd daaraan voorafgaande beleefden zij namelijk een periode van inzinking.

De grote figuren van wat men wel eens het „Calvinistisch reveil” heeft genoemd — Kuyper, Bavinck, Woltjer, Sikkels enz. — waren heengegaan. Hun voorlichtende en stimulerende arbeid had daarmee een einde genomen. En met hen verdween veel van het „reformatoerisch élan” dat een vorige periode had gekenmerkt.

Bovendien werkten een aantal scholastiek-theologische concepties steeds verder door.

Wijd verbreid was de constructie omtrent een in- en een uitwendig verbond, of van een verbond met een in- en een uitwendige zijde.

Onverzwakt bleef men het streven naar de zekerheid des geloofs verbinden met het „zelfonderzoek” naar de kenmerken van het geloof.

Een gemene-gratie theorie volgens welke het mensenleven in twee „terreinen” werd verdeeld beheerste steeds meer de politieke, maatschappelijke en culturele activiteiten.

De zogenaamde pluriformiteit der kerk werd door de overgrote massa onder leiding van enkele kopstukken theoretisch maar vooral ook praktisch aanvaard. In onlosmakelijk verband daarmee onderscheidde men tussen een „zichtbare” en een „onzichtbare”

kerk en opereerde men met termen als „meer” en „minder zuivere” openbaringen van het lichaam van Christus.

En, last not least, algemeen gangbaar was een opvatting omtrent de mens volgens welke deze een „substantiële” en „onsterfelijke” ziel zou bezitten die verbonden was met een „stoffelijk” en evenzo „substantiël” lichaam.

Behalve het genoemde, en zeer zeker ook mee als gevolg daarvan, werkten onschrijf-tuurlijke opvattingen en tendenzen krachtig door in de gereformeerde wereld. Met name nam daarin de invloed van de ethische theologie hand over hand toe. Vooral in het conflict rondom dr. Geelkerken trad dat met name duidelijk in het licht.

En wat nog erger was: sinds de eerste wereldoorlog openbaarde zich steeds sterker een zorgwekkende verwereldlijking die de geestelijke kracht van de kerk verlamde.

Enerzijds manifesteerde deze zich in een zeker pragmatisme dat de daardoor geïnfecteerden vooral uit deed zijn op macht en invloed. En anderzijds in een materialisme waardoor bij velen het zelfverloochenende zoeken van het Koninkrijk Gods op de achtergrond werd gedrongen.¹⁾

Nieuw leven

In de dertiger jaren trad evenwel geleidelijk een verandering in de situatie op.

God verwekte een aantal mannen — ik zeg dit uit volle overtuiging — die begiftigd waren met een dieper, een meer Geestelijk inzicht in de Schrift dan in de generatie vóór hen aan de dag trad. Dat was mee een vrucht van een beter verstaan van de prediking der reformatoren. Als gevolg van dit nieuwe kennen van het Woord van God waren deze mannen ook beter in staat de geesten te beproeven.

Het mooie daarbij was dat er tussen hen geen speciaal contact bestond. Van zo iets als een georganiseerde actie was bij hen geen sprake. Soms kenden ze elkaar zelfs niet eens. Maar wel herkenden ze elkaar plotseling uit hun geschriften, tot wederzijdse verrassing, als mannen voor wie de Schrift nieuw was gaan spreken.

Van enig revolutionair sentiment was in hun optreden weinig te bespeuren. Ze waren alleen diep verontrust over de ontwikkeling, of, beter gezegd, de ontluistering van het leven in de gereformeerde kerken. Over de diplomatie en de tactiek, de gearriveerdheid, het gemis aan bewogenheid en daadwerkelijke barmhartigheid die daarin aan de dag traden. Met dankbaarheid en eerbied erkenden ze het vele goede dat God in de voorbije jaren met name in de arbeid van mannen als Kuiper en Bavinck, had geschonken. Maar deze houding tegenover de genoemde voortrekkers verhinderde hen niet het werk van deze groten kritisch te bekijken en wat daarin niet Schriftuurlijk was af te wijzen. Integendeel, het respect voor de enorme arbeid welke door de vorige generatie was verricht drong hen daartoe.

En zo geschieden er in de dertiger jaren heerlijke dingen.

We leerden er weer iets van verstaan dat Gods Woord een *genadewoord* is dat steeds en actueel door God zelf wordt gesproken en waarin de barmhartige God zelf op de mensen toetreedt opdat ze zouden leven.

We gingen inzien dat geloven niets anders, niets minder is dan het door dit woord overwonnen worden om dan dáárin, en daarin alléén, te rusten en daaruit te leven.

We ontdekten dat een zelfonderzoek, dat tot de weg naar de geloofs-, de heilszekerheid wordt gemaakt, een doodlopend slop is omdat daardoor zowel het woord van God als het geloof wordt gedenatureerd.

Met spanning volgden we de voorzichtige analyse van Kuipers gemene-gratie-project, welke van verschillende zijden werd ondernomen, om de weg vrij te maken voor de daadwerkelijke erkenning van Christus' koningschap over heel het mensenleven.

Uit de Schrift kwam het duidelijk op ons af dat het geheim van de kerk hierin bestaat dat de levende, verheerlijkte Christus dag in dag uit, en overal in de wereld, door zijn Geest en woord zijn kerk vergadert; dat de Heiland maar één kerk wil en heeft; dat allen die Hem in onverderfelijke liefhebben in Hem één zijn en zich daarom ook als een éénheid dienen te openbaren; dat alle gelovigen de roeping, én het voorrecht, ontvangen om Christus' medewerkers te zijn in Diens arbeid ter vergadering en opbouw van zijn kerk; en dat iedere pluriformiteits-theorie die, op welke gronden en uit welke motieven ook, de gescheurdheid der kerk kerk goedkeurt of gelaten aanvaardt uit de boze is.

Met grote nadruk en duidelijkheid werd het ons ook uit de Schrift aangetoond dat de mens een levende ziel is, begiftigd met een geest die zijn leven in een bepaalde richting stuwt en een hart dat het centrum vormt van heel zijn veelzijdige levensontplooiing; dat alle mensen als zodanig „naar ziel en lichaam”, „sterfelijk” zijn; dat alléén de gelovigen „onsterfelijke” zullen aandoen, namelijk bij Christus' wederkomst en dat van een „substantie” van of in een mens geen sprake kan zijn.

Dit alles hoorden en predikten we in de dertiger jaren.

Met grote vreugde en dankbaarheid werd dit alles ook door duizenden als een zuivere, een bevrijdende vertolking van de boodschap der Schrift herkend en geloofd.

En zo werden die dertiger jaren inderdaad, zoals prof. Begemann eenmaal zei, „een wondere tijd”.²⁾

De catastrofe

Een van de meest trieste dingen uit de geschiedenis van de Geref. Kerken der laatste decennien is de kritiek welke in de dertiger jaren losbarstte tegen de mannen die het zo juist gereleveerde propageerden. Deze kritiek miste namelijk veelszins het nobele, het christelijke karakter dat alle kritiek, maar zeker die welke kerkleden op hun broeders uitoefenen, moet kenmerken.

Dát er kritiek zou komen op het „nieuwe” dat gepredikt werd — in feite was veel daarvan helemaal niet nieuw maar juist zeer oud — sprak vanzelf. Die kritiek was zelfs noodzakelijk. Als in de kerk iets „nieuws” wordt gezegd met de pretentie dat het Schriftuurlijk is dan moet dat getoetst worden — en zelfs zeer grondig. Bovendien stond het met dit nieuwe zó dat daardoor een aantal opvattingen werden afgewezen die in veler hart diep waren geworteld. Ten gevolge daarvan voelden zij die in de greep van deze opvattingen waren gekomen hun zekerheden wankelen. En dat veroorzaakt in hen, bij wie dat het geval is, steeds felle reacties. Ook kritiek die dan altijd geladen is met onbehagen en angst.

Dat er kritiek kwam was dus noodzakelijk en te verwachten. Maar de kritiek uit de dertiger jaren was in vele gevallen slecht omdat ze niet beantwoordde aan de christelijke norm daarvoor.

Zo werd b.v. door de pers het gerucht verspreid dat er in de kerken een of andere geheime organisatie bestond, welke gevormd werd door lieden die de waarheid dat alleen wederbarende genade in staat stelt het verbond te aanvaarden, veronachtzaamden; die

²⁾ Breedvoerig schreef ik over wat in de dertiger jaren geschiedde in mijn: *Om de „Unica Catholica”*, Goes, 1949, speciaal blz. 51-61; en mijn: *Die wondere Tijd* in: *Almanak van het Corpus Studiosorum in Academia Campensi* 1961-1963, blz. 157-195.

niet wilden weten van een evangelie dat voor de armen van geest is bestemd; die voorbijzagen of ontkenden dat Christus voornamelijk gekomen is om zondaren zalig te maken. Luide werd bovendien den volke verkondigd dat er nieuw-lichters waren opgestaan die zelfs van geen zelfonderzoek wilden weten. Enz. enz.

Vooral de professoren H. H. Kuiper en Hepp hebben zich in die dagen van een slechte kant laten zien.

De eerste lasterde dat er in de Gereformeerde Kerken een stroming voorkwam die wat de kerk aller eeuwen steeds had beliden op losse schroeven zette. Zelfs waarheden die door ernstige heidenen waren aanvaard werden door de mensen van die nieuwe stroming geloofchend. Hij sprak ervan dat de belijdenis een slag in het aangezicht werd gegeven en dat leringen werden verkondigd die de kerk binnen vijf en twintig jaar te gronde zouden richten. Hij wilde liever weggenomen worden dan de dag des verderfs beleven.

Op de synode van Amsterdam in 1936 verklaarde prof. Kuiper dat de toestand in die dagen erger was dan vóór „Assen”. Er was, zo insinueerde hij, een nieuw geslacht opgestaan dat afgedaan had met Kuiper en Bavinck en zelfs met Calvijn. Het miskende de leiding des Geestes en minachtte de belijdenis. Wie deze dingen op het geweten hadden waren „baardeloze knapen”. In dit alles had men te doen met een beweging die de kerken zonder meer vergiftigde enz. enz.

Bij dit boze bedrijf werd prof. Kuiper trouw gesecondeerd door prof. Hepp die behalve veel ander fraais ook een serie brochures, onder de titel „dreigende deformatie” de wereld inzond.³⁾

Zoals men weet liep deze treurige geschiedenis tenslotte uit op het uitvaardigen van de synodale leeruitspraken van 1942 welke aan de kerken bindend werden opgelegd. Daarin werd o.a. uitgesproken dat de kinderen des verbonds voor wedergeboren moesten worden gehouden; dat indien de doop wáárlijk doop is deze aanwezige, inwendige genade verzegelt en dat de doop van niet-uitverkorenen niet als een doop-involle-zin mag worden beschouwd.

Tegen deze leeruitspraken rees evenwel allerwege fel verzet. Ten slotte reageerde de synode daarop met het schorsen van prof. Greijdanus, het schorsen en afzetten van prof. Schilder, het uitsluiten van de kerk van Bergschenhoek uit het kerkverband en het afzetten van een predikant en een groot aantal ouderlingen van de kerk van Kampen — en nog een reeks wandaden meer.

Op deze wijze werd het goede dat God in de dertiger jaren in de Geref. Kerken had geschonken door de synode van deze kerken tegengestaan en, wat haar betreft, verstikt.⁴⁾

Vrijmaking was neen-zeggen tegen onrechtmatige synodale eisen

Nadat de synoden van de veertiger jaren de onheilsweg welke ze waren ingeslagen ten einde toe hadden afgelegd kwam de vrijmaking.

Wat was deze nu?

Waarin bestond ze?

Bij het zoeken van een antwoord op deze vraag moet men bedenken dat de wijze waarop deze vrijmaking tot stand kwam zéér verschillend is geweest.

De gang van zaken in Bergschenhoek was een andere dan die in Kampen, Groningen,

³⁾ Zie over deze kritiek: *In 't verleden ligt het heden...* Een anonieme brochure, zonder opgave van de uitgever, geschreven door „Een leerling van Prof. Schilder”, blz. 11 e.v.

⁴⁾ Zie over de gang van zaken in deze vooral: G. Janssen, *De feitelijke Toedracht, Tien jaren Kerkstrijd*, Groningen 1948; mijn: *Om de „Unica Catholica”*, blz. 148 v.v. en korter mijn art. *Vrijmaking* in: *Christelijke Encyclopaedie VI* tweede druk, Kampen, 1961, blz. 541 v.

¹⁾ Zie hierover mijn: *In den chaos*³, Utrecht, z.j., blz. 9 v.

Wormer, Leerdam of Utrecht! Wat dat betreft ging het precies zo toe als bij de Afscheiding. De „Acte van Afscheiding en Wederkeer” diende alleen in Ulrum. Scholte in Genderen-Doeveren-Gansoyen pakte de zaak heel anders aan dan de Cock. En de weg van Van Velzen was weer geheel verschillend van die van de eerstgenoemden.

Welnu zo stond het ook met de vrijmaking. Die vertoonde, om het met een paar feitelijk niet juiste, maar hier toch wel een beetje illustrerende woorden te zeggen, op de verschillende plaatsen wel vaak een andere „vorm”, maar dan zo dat de „inhoud” steeds dezelfde was.

Volledigheids- en eerlijkheidshalve moet er in dit verband ook nog even op gewezen worden dat bij de vele „vrijmakingen” die voor twintig jaar in ons land plaats vonden, dikwijls ook dingen gebeurden die met het wezenlijke van de „vrijmaking” in strijd waren.

Wat was nu dat „wezenlijke” van de „vrijmaking”?

We kunnen dat kort en krachtig en duidelijk zó zeggen: *de vrijmaking was vóór alles een neen-zeggen, een weigeren metterdaad.*

Men kan dat duidelijk constateren uit de gang van zaken bij de synodale procedure tegen prof. Schilder.

De synodale bemoeiingen met hem waren tenslotte uitgelopen op het aan hem stellen van vijf vragen waarop de synode een categorisch antwoord eiste. En op deze vragen heeft prof. Schilder — na zeer ernstige overweging — kort en krachtig *neen* gezegd.

En dat was zijn „vrijmaking”!

Schilder schreef er later van: Die vrijmaking „was eigenlijk niets bijzonders. Een synode stelde aan iemand vijf vragen. Te beantwoorden met „ja” of „neen”. Niet-antwoorden zou worden aangemerkt als schuld. Verkeerd antwoorden natuurlijk ook. Want het was de Heere God, die de vragen stelde, zo beweerde de synode. De Heere eiste: *ja*. Vijf keer. Alleen dat *ja* was heiligmaking. „Neen” betekende verharding in een reeds geconstateerd gruwelijk kwaad. Aldus de vragende, met profetisch gezag beklede, synode.

De man, om wie het toen ging, had al zijn best gedaan, die vragenstellerij aan de vragers uit het hoofd te praten. Hij had publiek geadviseerd: mensen, wees nou eens kalm, en heb nu eens wat geduld en pers die kandidaten niet om bij het kerkelijk examen te verklaren dat Greijdanus de kop kwijt is, want heus, dat is hij *niet*. Wacht tot na de oorlog. Maar de synode wou niet luisteren. Daar kwamen de vijf vragen. Ja of neen: de Here vordert „ja”.

Toen moest die man antwoorden naar zijn beste weten. Stel, dat hij het anders deed — ’t kon geen opwelling zijn, want de synode gunde hem veertien dagen bedenktijd — stel, dat hij het niet naar zijn beste weten deed, dan zou hij aan zijn zondenregister een zeer zware zonde hebben toegevoegd. En anderen hebben één zondigen, want ze keken allemaal toe, wat hij zeggen zou. En deed hij ’t verkeerd, ze zouden hem moeten beschuldigen van medeinvoering van valse normen.

Toen zei die man precies, wat hij ervan dacht. Hij zei: neen. Want „ja” leek hem slecht.”⁵⁾

⁵⁾ De Reformatie, 25e Jaarg. No 34, 20 Mei 1950.

De aan prof. Schilder gestelde vragen luiden als volgt:

1. Of gij hartelijk leedwezen uitsprekt over de door U aangenomen houding tegenover de Synode?

2. Of gij U conformeert aan de besluiten van de Synode van Sneek-Utrecht in haar voortgezette zittingen sedert September 1942.

3. Of gij erkent, dat Uw adviezen, aan de Kerk van Kampen in Uw schrijven van October 1941 gegeven, hadden moeten zijn nagelaten?

4. Of gij gelooft, niets te zullen leren, wat met de leeruitspraken van de Synode van Sneek-Utrecht niet ten volle in overeenstemming is?

5. Of gij belooft, dat gij in generlei wijze tegen die leeruitspraken actie zult voeren?

Dit was dus volgens prof. Schilder de „vrijmaking” *duidelijk „neen” zeggen tegen wat de synode onrechtmatig eiste.*

Vrijmaking was neen-zeggen tegen slechte confessionele en kerkrechtelijke bindingen

Wat prof. Schilder zo omtrent zijn persoonlijke „vrijmaking” schreef geldt nu ook en ten volle van de „vrijmaking” van kerken en personen zoals deze later tot stand kwam.

Want wat was deze „vrijmaking”?

Wel, de synoden hadden in hoofdzaak drie dingen gedaan.

Vooreerst hadden zij een aantal leeruitspraken uitgevaardigd en deze bindend aan de kerken en haar leden opgelegd. Zij verklaarden namelijk dat niets mocht worden geleerd dan wat met deze leeruitspraken volkomen in overeenstemming was.

Vervolgens hadden zij ambtsdragers geschorst en afgezet die van ganser harte instemden met de belijdenis der kerken maar de binding aan die nieuwe leeruitspraken afwezen, omdat zij zich alleen wilden binden aan Gods Woord en de Gods Woord vertolkende formulieren van enigheid.

En in de derde plaats hadden de synoden bij haar handelingen op evidente wijze de kerkorde geschonden. Art. 31 daarvan schrijft voor dat de besluiten van de kerkelijke vergaderingen voor vast en bondig moeten worden gehouden *tenzij* het bewezen wordt dat ze in strijd zijn met het Woord van God of de kerkorde. Maar de synode maakte van dat *tenzij* feitelijk een *tot dat*. En terwijl de kerkorde uitdrukkelijk bepaalt, dat ambtsdragers alléén geschorst en afgezet mogen worden door de kerkeraad van de eigen en van de genabuurd kerk schorste de synode en zette zij af met volkomen negering van de betrokken kerkeraden.

De „vrijmaking” was nu het krachtig en consequent „neen” zeggen tegen wat de synoden in dezen hadden misdaan.

Anders niet, meer niet.

Zij die zich op deze wijze vrijmaakten dachten er niet aan iets nieuws te leren of voor te schrijven.

Ze dachten er niet aan iets aan de belijdenis toe te voegen!

Ze dachten er evenmin aan iets aan de kerkorde toe te voegen.

Ze dachten er wel het allerminst aan zich af te scheiden van de kerk waartoe ze behoorden!

Ze begeerden niets anders dan het trouw blijven aan de oude belijdenis en de reeds eeuwen lang geldende K.O.

Ze zeiden alleen „neen” tegen wat de synoden daaraan toegevoegd en daarin veranderd hadden.

Het is weer prof. Schilder geweest die dat op alle mogelijke wijzen en bij alle mogelijke gelegenheden met alle mogelijke kracht en ernst heeft betoogd.

Ik wil hier één uitspraak van hem weer geven.

Schilder houdt zich als hij deze publiceert bezig met het trieste verschijnsel dat broeders die van medebroeders ten opzichte van allerlei kwesties van mening verschillen deze ervan beschuldigen dat ze niet goed „vrijgemaakt” zijn.

Schilder wil deze broeders opwekken „om over en weer er mee op te houden het bestaan van meningsverschil inzake onderscheiden punten aanleiding te doen worden voor het tot elkaar zeggen: denk jij anders dan ik op dit principiële(!) punt? — *maar dán ben jij niet goed vrijgemaakt.*”

Schilder verklaart dan dat het antwoord op de vraag of iemand goed vrijgemaakt is nog al eenvoudig is. Het goed-vrijgemaakt-zijn hangt immers vooral hiervan af: „heeft de persoon in kwestie in 1944 met goed inzicht en eerlijk erkend, dat hij de kerken niet mocht helpen binden, ook niet door

zichzelf te laten binden, aan de slechte bindingen op confessioneel en kerkrechtelijk gebied, die men toen wederrechtelijk heeft durven opleggen; en: heeft hij terecht gezien, dat de uitgestotenen zijn hem *aange-wezen* broeders waren, zodat hij de gemeenschap van de kerk niet mocht afbreken op commando van een dwaze, scheurende, verleidende en over het paard getilde synode, die pardoes de kerken op het lijf viel met ondoordachte professorenvergissingen, als waren die dictaten van de Geest? Als iemand *op dit punt* bevredigende „papieren” heeft, is hij goed vrijgemaakt.

En dan zal het verder afhangen van zijn daarna komend gedrag, of hij de herwonnen en op de tyrannie heroverde vrijheid nu ook gebruikt om verder te komen in het onderzoek van zo onnoemelijk veel vragen en vraagpunten, als ons na 1944 worden aange-drongen aan de consciëntie.”⁶⁾

Dit alles is wel zeer duidelijk.

Goed vrijgemaakt zijn is kort en goed: *neen-zeggen* en *blijven zeggen*, tégen alle slechte confessionele kerkrechtelijke bindingen.

En daarbij: het erkennen, beleven en in alle omstandigheden handhaven van de gemeenschap met *alle* broeders die evenzo deden en blijven doen, hoe verschillend deze voorts ook over alle mogelijke kwesties mogen denken.

En voorts het, speciaal bij het onderzoek van de vele problemen welke na de vrijmaking om oplossing zouden roepen, gebruiken van de vrijheid die bij de vrijmaking herwonnen werd.

Door de vrijmaking, zo schreef Schilder eens, „hebben wij banden van ons afgeschud, die onbevoegden en niet daartoe gemachtigden aan de kerken en aan ons wilden opleggen. En dat afschudden van die banden maakte ons vrij „van” iets, dat niet bij ons hoorde, om weer vrij te kunnen worden „tot” wat wij hadden te doen óók voor 1944.”⁷⁾

Deze vrijheid bestond nu naar Schilders overtuiging ook, en niet in de laatste plaats, hierin dat wij bij het onderzoek van de vragen die zich ook ná 1944 aan ons zouden opdringen — ze zouden zoals Schilder meermalen schreef vooral betrekking hebben op onze culturele, politieke, sociaal-economische en paedagogische roeping — ons vrij zouden houden van slechte confessionele en kerkrechtelijke bindingen om mede daardoor ook vrij te zijn „tot” het daarbij oefenen van de gemeenschap met *alle* broeders, hoe gevarieerd hun opvattingen ten aanzien van de in geding komende kwesties voorts ook zouden zijn.

Vrijmaking was een strijd om het herstel der gemeenschap.

Zoals uit het zojuist geschrevene reeds bleek betekende de vrijmaking ook, en zelfs in de eerste plaats, het herstel van de door de synodale besluiten en handelingen geschonden *gemeenschap der gelovigen*.

Het neen — zeggen tegen al het verkeerde dat door de synoden was verricht was om zo te zeggen het *negatieve moment* in de vrijmaking.

Het herstel van de verbroken gemeenschap was het *positieve moment* daarin.

En zoals van zelf spreekt: het was bij de vrijmaking vooral om dat *positieve* te doen.

Door de synodale leerbeslissingen en de daaruit voortgevloeide tuchtmaatregelen was een breuk geslagen in de kerk en tussen de leden daarvan — de vrijmaking beoogde naar haar diepste en eigenlijke intentie het *herstel van die breuk*.

Het ging er bij de vrijmaking allerminst om een kerkje van gelijkgezinden in het le-

⁶⁾ De Reformatie, 26e Jaargang, No 29, 21 April 1951.

⁷⁾ Idem, 26e Jaargang, No 22, 3 Maart 1951.

ven te roepen. Indien men zo iets daarbij had beoogd zou ze voluit een sectarische beweging zijn geweest. En als ze ten slotte op de formatie van zo'n kerkje zou uitgeloopen zijn, zou de gemeenschap der vrijgemaakten ten volle tot een secte zijn verworven. Dat zou het slechtste zijn wat haar had kunnen overkomen.

Maar, nog eens, het creëren van een caritatuurkerkje van gelijkgezinden, van mensen-met-een-gelijke-ligging, een gelijke mentaliteit, eenzelfde politieke kleur of iets dergelijks, lag ver buiten het gezichtsveld van hen die zich op de goede, de *gelovige* wijze hadden vrijgemaakt van de slechte besluiten en handelingen der synoden uit de veertiger jaren. Wat bij al hun activiteit voorzat was niets anders dan het blijven bij de kerk, het blijven van kerk. En daarom streefden zij er met alle kracht en zonder enige bijbedoeling naar de gemeenschap met *allen* met wie zij vóór 1944 aan één Avondmaals-tafel aanzaten te bewaren en, waar deze geschonden was, te herstellen.

Ja, inderdaad met die *allen*.

Met de vertegenwoordigers van *iedere* daarin voorkomende „nuance”, „ligging”, „beweging”. Niemand uitgezonderd.

Juist daarom vochten zij zo fel tegen leeruitspraken die naar hun inhoud de basis der kerkgemeenschap in sectarische richting versmalden.

Juist daarom keerden zij zich met zo grote kracht tegen tuchtmaatregelen die de grenzen der kerk nauwer maakten dan Jezus Christus die blijkens het Evangelie getrokken wilde zien.

Schilder drukte dit door de vrijmaking geactualiseerde streven pregnant en concreet uit in het woord dat ik reeds citeerde en dat hij zo dikwijls herhaalde: Ik ben het in veel dingen met Hepp helemaal niet eens, maar ik wil hem niet uit de kerk hebben!

Dat het bij de vrijmaking metterdaad ging om het helen van de breuk in de kerk, om het helen van *iedere* breuk in Gods kerk, bleek ook daaruit dat in de vrijmaking krachtiger dan ooit de gemeenschap met de Chr. Geref. Kerken werd nagestreefd.

Inderdaad, de vrijmaking beoogde het herstel van de breuk der kerk.

Zij was ook, en vooral, de worsteling om het katholieke, het oecumenische karakter van de kerk te herstellen en te bewaren.

En daarom werd het door hen die zich op Geestelijke wijze vrijmaakten met alle nadruk verkondigd dat zij begeerden in gemeenschap te leven met *allen* die de belijdenis der kerk van harte aanvaardden, zonder hen daarbij te binden aan enige „interpretatie” van het geheel of een deel daarvan, of aan welke particuliere opvatting, mening of constructie ook.

Het is weer Schilder geweest die op dit aspect van de vrijmaking steeds, we kunnen wel zeggen met steeds toenemende klem, heef geweest, daarin trouw blijvend aan wat hij altijd bewust en consequent had nagejaagd.

In de veertiger jaren, zo schreef hij in De Reformatie, hebben de leeruitspraken afkondigende, schorsende en uitwerpende synoden, en zij die deze vergaderingen in dit boze bedrijf volgden, „*allerlei* mensen van allerlei „*geest*”, *ongeacht hun „geestesgesteldheid*”, bij voorbaat gebonden aan zeer bepaalde formules, en toen gezegd: als gij niet „ja” zegt, dan moogt gij vanwege de Geest, die ons aan *deze éne norm, kenmerk der enig góede gesteldheid*, allen bindt, niet preken, en geen college geven, en geen huisbezoek doen, en geen geestelijke gemeenschap hebben.”

Maar wij die ons vrijmaakten en „die *allerlei* geestesgesteldheid in de kerk wilden ontvangen, mits in gebondenheid aan wat de bestaande belijdenis en de Kerkenorde zeggen, hebben zoveel mogelijk weer bijeen helpen vergaderen wat wegens valse aanklacht van ketterij en revolutie uiteengeslagen was,

en nu willen wij met hen allen samenleven op die conditie, ongeacht hun verdere geestesgesteldheid.”⁸⁾

Steeds weer komt Schilder terug op dit dominerend aspect van de vrijmaking.

Voorals toen hij symptomen begon te ontdekken van een activiteit die aan dit wezenskenmerk der vrijmaking niet meer ten volle recht deed.

Iedereen, zo verklaarde hij in 1950, „die net als wij allemaal, erkende vóór 1944: dit volkje hoort bij mekaar, en als ze „wat hebben” dan moeten ze het samen naar de goede regelen met-mekaar-uitvechten, en dan ná 1944 hérzegt: dit volkje hoort nóg altijd bij mekaar, en als we „wat hebben” dan moeten we het samen naar de regelen uitvechten is „goed vrijgemaakt”. Want vrijmaking betekent nooit en nooit en nooit dat je op een kerkje aanstuurt van lui die je aanstaan, die van gelijke gezindheid zijn, waar je een goeie „geest” (!) vindt en een aristocratie-van-de-geest, zoals je zelf die meent te zien. Spuw maar op zo'n „kerkje”. En geloof, dat God heel wat „raar” volk bijeenbrengt onder de goede en vruchtdragende leiding van zijn Woord en Geest, bekend uit de Schrift en belijdenis, en daarop gebouwde Kerkenordering.”⁹⁾

Ik kan begrijpen, zo liet Schilder zich een poos later uit, „dat jongeren niet weten van wat vóór 1944 gebeurd is. Maar ouderen weten het ter dege. Zij danken voor *iedereen*, die in '44 heeft gezegd: *niet* die binding, *niet* die verboden, *niet* die wegzending op de aangevoerde gronden, en die toen op *het critieke punt* eenvoudig gehoorzaam was en met ons de kerkelijke samenleving ging voortzetten. Wij zijn daar dankbaar voor geweest en wij zijn *het ook* gebleven. En we herhalen wat we al ettelijke malen hebben gezegd, nog pas tegen dr. H. N. Ridderbos: *mensen past toch op voor een geestesgesteldheid-kerkje*, hetzij pro-Ridderbos, hetzij contra-Ridderbos. *Iedereen die vóór 1944 met ons communiseerde, moet het nog kunnen, voorzover het aan ons ligt.*”¹⁰⁾

Men merkt het, Schilder komt in vuur, als men dit aspect van de vrijmaking niet ten volle tot zijn recht laat komen.

Naar zijn overtuiging ging het vooral dáárin om het echt-kerkelijke, en dus om het wezenlijke van deze kerkelijke beweging.

Hij is doodsbang voor wat hij eens het „helse sectarisme” noemde. En daarom blijft hij steeds waarschuwen tegen het gevaar daarvan.

„Wij zijn goed vrijgemaakt, zo schreef hij in maart 1951, om weer de goeie gereformeerden van voor '44 te worden. Niet wij zijn veranderd doch die anderen. En we zijn goeie gereformeerden, als van vóór 1944 om goeie christenen te kunnen zijn, die op een concrete situatie... van vóór of van na '44 te reageren conform de wet van God.”¹¹⁾

Een paar maanden later heet het: „Ik heb, geloof ik, aan niemand een kerkelijk vaarwel toegeroepen. Het staat omgekeerd: ze hebben ons een „ge vaart niet wèl” en daarna een „vaarwel” toegeroepen. Heb ik ooit voor enige kerk bedankt? Geen sprake van. De Acte van Vrijmaking — die ik heb voorgelezen en aanbevolen — wendde zich tot de kerkeraden (c.q. de classes). *We hielden de band vast, want we waren geen dwazen, en helemaal geen scheurmakers.* Maar nog vóórdat de Acte van Vrijmaking (van verkeerde besluiten) en van Wederkeer (tot de altijd gegolden hebbende grondslagen) kon worden ingediend zei de synode, dat haantje-de-voorste, tot de kerkeraden: ontvang deze mensen niet als ambtsdragers, maar zendt ze weg. Dáár zaten dus de vaarwel-

roepers. Niet bij ons... Ik heb dan noch afscheid genomen, noch een poort gesloten, noch een poort opengezet. We hebben alleen maar de poort, die anderen wilden dicht werpen, open *gehouden*... Toen die anderen de poort dichtwierpen, zeiden wij: *houd ze open*. Want ze werpen nu uit, wie God niet uitwerpt, en ze binden aan een formulieren-reeks, welke nergens ter wereld verder als criterium voor toelating dan wel opening der poort wordt erkend of gebruikt.”¹²⁾

En vlak voor zijn heengaan vroeg Schilder: „Heeft soms God aan u of aan mij het recht toegekend, een kerkje op te bouwen op de basis van uw of mijn theologische meningen? En — zijn we soms vrijgemaakt omdat we toch net van plan waren, een kerkje van gelijkgezinden te forceren? Kwader gerucht zou men van ons niet kunnen verbreiden.”¹³⁾

Toen Schilder deze dingen zei, zes, zeven jaar na de vrijmaking, meenden sommigen dat dat „nieuwe kost” was en waren daarover zeer ontstemd.

Anderen juichten wat Schilder schreef toe, maar betreurden het dat hij dat niet veel eerder geschreven had.

En het gerucht ging door het land dat Schilder „veranderd” was. Sommigen zeiden en hoorden dat met schrik en ontsteltenis. Anderen met voldoening.

Maar Schilder verwierp al deze beweringen met alle mogelijke nadruk!

Het is helemaal niet „jammer”, dat ons blad „niet eerder” deze dingen schreef, zo verklaarde hij, „want we hebben al lang tevoren, bij herhaling, heel duidelijk, in ons blad, en op synodes en meetings en vergaderingen altijd precies zo gesproken. En steeds gezegd: wij zijn in 1944 eruit geworpen door daartoe onbevoegden, die bovendien de kluts kwijt waren, en wij zijn niet weggelopen. Toen die onbevoegden, dat slechte stuk uithaalden, hebben zij geprofiiteerd niet alleen van het feit, dat sommigen nét zó dachten, maar ook van het onverstand, en de traagheid dergenen, die niets onderzoeken, maar dadelijk applaus geven aan naaste medestanders, of zeggen: „ze” zullen het wel weten in die hogere regionen, ik blijf „erbuiten” (wat ze overigens *niet konden*), en ik doe dus niets. Maar degenen, die opstonden, en „neen” zeiden, hebben de gemeenschap hersteld, en waren daartoe bevoegd en opgeroepen. *En voorts is iedereen, die in 1944 naar ons aller mening bij ons hoorde, ons welkom, als hij dat weer zelf gaat begrijpen.*”

Dit schreef Schilder ten aanzien van de bewering dat wat hij zei toen pas uit zijn pen vloeide.

Maar datzelfde gold ook voor de anderen die het „merkwaardig” vonden dat De Reformatie toen „zo bedachtzaam en voorzichtig” schreef.

Laat men eens, zo reageerde Schilder op deze opmerking, „één artikel, één preek, één rapport tonen, waarin dit blad of zijn redactie een ander lijn trok? Of pas geruime tijd ná de vrijmaking die lijn ging trekken? Het zal niet lukken, want we hebben in 1944 geen sectarisch spelletje gespeeld, en verzoeken beleefd verschoond te worden van uitlatingen, die in de kaart van de nog steeds ten aanzien van 1944 in hun onwaarheden volhardende propaganda der synodocratische groeps-victorie-kraaiende kerk-scheurders spelen.

Niet ons blad is daarom veranderd, maar enkele anderen. Onbewust, best: maar dan toch veranderd.”¹⁴⁾

¹¹⁾ De Reformatie, 26e Jaarg., No 22, 3 maart 1951.

¹²⁾ De Reformatie, 26e Jaarg., No. 32, 12 mei 1951.

¹³⁾ De Reformatie, 27e Jaarg. No 22, 8 maart 1952.

¹⁴⁾ De Reformatie, 26e Jaarg., No 29, 21 april 1951.

⁸⁾ De Reformatie, 25e Jaargang, No 17, 21 januari 1950.

⁹⁾ De Reformatie, 26e Jaargang, No 29, 21 april 1951.

¹⁰⁾ De Reformatie, 25e Jaarg., No 32, 6 mei 1950.

Inderdaad: niet Schilder was veranderd ten opzichte van het positieve moment der vrijmaking: het handhaven van de oude gemeenschap der kerk en der broeders.

Schilder had fel, soms weegaloos fel, gefulmineerd tegen de synoden en allen die deze volgden omdat zij door te schorsen, af te zetten en uit te werpen de gemeenschap hadden geschonden. Maar de keerzijde van deze felheid was de bewogen „bedachtzaamheid” en „voorzichtigheid” om de gemeenschap tussen *allen* die in de veertiger jaren trouw waren gebleken ook metterdaad te bewaren!

Neen, Schilder was niet veranderd, wel ettelijke anderen.

Vrijmaking was het trouw blijven aan de gereformeerde confessiona­liteit.

In de dertiger jaren is er in de Gereformeerde Kerken ook een levendige, helaas ook weer vaak minderwaardige, discussie gevoerd over de belijdenis der kerk. Over het karakter, de betekenis en het gezag ervan. Ze was een rechtstreeks gevolg van de polemiek over de zogenaamde „meningsverschillen”.

Zoals we reeds memoreerden werd er vóór de tweede wereldoorlog in de Geref. Kerken druk gediscussieerd over het zelfonderzoek, het verbond, de gemene gratie, de „pluriformiteit der kerk”, de substantia­liteit en de onsterfelijkheid der ziel. Daarbij werden, zoals vanzelf spreekt, een aantal „gangbare meningen” bestreden. — Dat gebeurt altijd als God weer het goede verstaan van de Schrift schenkt en daardoor een reformatie bewerkt. — In deze discussie nu werd al heel gauw geïnsinueerd dat de mensen van de „nieuwe richting” — Schilder, Vollenhoven, Janse, Van Dijk enz. enz. — afweken van de beijdenis.

Prof. H. H. Kuiper schreef letterlijk: Deze richting kenmerkt zich „door haar volkomen gemis aan historische zin: ze wil niet in de leerschool gaan bij wat onze uitnemendste theologen hebben geleerd om op dat fundament voort te bouwen, maar werpt dat alles als nutteloze, ja zelfs hinderlijke ballast over boord, om nu nieuwe banen in te slaan, daarbij varende alleen op het compas van haar filosofische bespiegelingen. Het spreekt wel vanzelf, dat ze daarom ook niets weten wil van de historische interpretatie van de belijdenis.”¹⁵⁾

En prof. Hepp verklaarde o.a. dat de kritiek op de z.g.n. onsterfelijkheid der ziel betekende een zich laten besmetten door het heidendom en een zich op dit punt afscheiden van de Chr. kerk aller eeuwen. De genoemde kritiek was volgens deze hoogleraar het losrukken van een steen met het gevaar dat andere zouden volgen. Wie die „onsterfelijkheid” loochende kwam bovendien rechtstreeks in strijd met de Ned. Gel. Bel. art. 37 waarin uitdrukkelijk van het „onsterfelijk” worden der goddelozen wordt gesproken.¹⁶⁾

Hetzelfde vonnis van afwijking der belijdenis werd ook geveld over wat de latere „bezwaarden” leerden omtrent het zelfonderzoek, het genadeverbond, de gemene gratie en de „pluriformiteit der kerk”.

Dit doemvonnis van belijdenisafwijking was wel te verklaren.

In feite waren deze critici namelijk verstrikt in een gevaarlijk confessiona­lisme.

Dit kwaad openbaarde zich op verschillende manier.

Vooreerst in het vlotte coördineren van Schrift en belijdenis. Men maakte het in de praktijk niet wáár dat het Woord van God oneindig veel hoger staat dan de confessie. Woord Gods en belijdenis werden al te dik-

wijls in feite als gelijkwaardige instanties beschouwd en gehanteerd.

Dit confessiona­lisme trad ook aan de dag in het lezen en interpreteren van de belijdenis alsof die een boventijdelijk geschrift, een wetboek, een reglement of een wetenschappelijk-theologisch tractaat was.

Het confessiona­listische kwaad manifesteerde zich voorts ook daarin dat men de woorden van de opstellers ervan — dus b.v. van Ursinus en De Brès — confessioneel ging ijken, door die in de catechismus en in de belijdenis in te dragen.

En ten slotte bleek dit euvel in het bedrijf conclusies, welke men uit de belijdenis had getrokken, den volke als confessie-inhoud voor te houden.

Een hoogte- en dieptepunt bereikte deze polemiek over de belijdenis na en ten gevolge van een publicatie van A. Janse. Deze verzette zich daarin fel tegen het voortdurend opduikende kwaad de belijdenis der kerk te lezen en te interpreteren als een wetenschappelijk-theologisch geschrift. Dat was reeds vele malen geprobeerd. Maar wanneer dat gebeurde, aldus Janse, kwam de hoogmoed der wetenschap alles bederven. Na korter of langer tijd werd evenwel de Schriftgeleerde, de onderzoeker dezer eeuw, de wijsgeer, te schande. En dikwijls heeft God het zwakke en verachte uitverkoren om het eeuwige Licht van zijn Woord weer op de kandelaar te brengen. Zo deed Hij b.v. door Luther, Calvijn, De Cock, Kuiper.

Als men de belijdenis gaat behandelen als een wetenschappelijk stuk, aldus Janse, loopt dat altijd uit op bederf van de kerk. Dan gaat namelijk het „mindere” (de wetenschap) het „meerdere” (het profetisch belijden) „handhaven”. Men probeert dan het „vaste” (de belijdenis) met het problematische (de wetenschap) te „verrijken”. Men poogt zo de belijdenis te „ontwikkelen” door middel van wetenschappelijke hypothesen en stellingen. Men schuift dit doende wetenschappelijk gangbare meningen onder de belijdenis die naar de Schrift moet worden uitgelegd. En als de opstellers van de belijdenis — die uiteraard ook toen gangbare theologische meningen waren toege­daan — in hun formulering van het profetisch belijden van de Schrift de terminologie van die wetenschappelijke opvattingen gebruikten, beroept de man van wetenschap zich dáárop, knoopt deze aan Catechismus en Belijdenis vast en dan is de strik volkomen gespannen!

Vooral op dit punt werden, aldus Janse, indertijd de Reformatoren voortdurend beschuldigd als zij zich op de vaderen beriepen. Maar desondanks, deden dezen dat, evenwel „vrijmoedig door het geloof critiserende elke uiting der vaderen en elke terminologische moeilijkheid in de belijdenissen der oude kerk.” Janse wijst, dit zeggend, op het conflict tussen Calvijn en Caroli — de man die ettelijke malen van kerk veranderde en ten slotte rooms bleef. Caroli wilde Calvijn, op straffe van als afwijker der belijdenis beschouwd te worden, dwingen de geloofsbelijdenissen van Athanasius en Nicea te ondertekenen. Maar Calvijn weigerde dat te doen, hoewel vele collega's hem dat kwalijk namen.

De belijdenis der kerk, uitgelegd, „beleden” naar het Woord van God is het bovende-tijd-uitgaande eigendom der ganse kerk. En deze belijdenis staat ver boven de tijdelijke, vergankelijke, aan de ijdelheid onderworpen wetenschap.¹⁷⁾

¹⁵⁾ Dogmatiek als wetenschap en hare wijsgeerige motieven. In: *De Reformatie van het Calvinistische denken*, samengesteld door Ds. C. P. Boodt, 's-Gravenhage, 1939, blz. 120 v.

Janse schreef over dit conflict tussen Caroli en Calvijn in: *Uit de Geschiedenis der Kerk*, blz. 164 v. Zie ook mijn *Prediking en Uitverkiezing*, Kampen 1959, blz. 187 v., Calvijn weigerde aan

Op deze uiteenzettingen van Janse vatte prof. Waterink hevige vlam.

Hij schreef: „Zodra een kerk deze opvatting aanvaardt of zelfs ook maar duldt bij haar leden, is het tijd, dat men zich in die kerk bezinne op de mogelijkheid van een reformatie der kerk. We zijn al heel ver van huis, alleen reeds door het feit, dat zulke dingen kunnen worden gezegd zonder dat de leidende pers in 't geweer komt.”

Men hoort het: 't geschut was zeer grof.

Zoals van zelf sprak nam prof. H. H. Kuiper dit stuk van prof. Waterink met een instemmend en alarmerend commentaar over. En andere kerkbladen deden desgelijks.

Maar prof. Schilder trad voor Janse en Zuidema — naar aanleiding van diens bespreking van Janse's beschouwingen was deze persrel begonnen — op indrukwekkende wijze in het krijt!

In een paar prachtige artikelen besprak hij de in geding zijnde kwestie. En de lakonieke slotsom van zijn betogen luidde:

„Dit ten besluite: prof. Waterink heeft gevraagd: waarom onze leidende organen niet „in het geweer kwamen” tegen dr Zuidema en dhr Janse.

Antwoord: *die leidende organen hebben daartoe geen reden*. Hadden zij die, dan kreeg prof. Waterink niet in de laatste plaats een beurt.

Maar hij vergiste zich.”¹⁸⁾

Op verzoek van prof. Schilder heb ik mij in die tijd — het is bijna een kwart eeuw geleden! — ook in deze discussie over de belijdenis gemengd. En wel door een en ander te releveren van het zeer vele wat dr Kuiper over de confessie schreef.

Wij wilden speciaal doorgeven wat Kuiper over dit thema geschreven had, omdat deze in de vorige eeuw meer dan iemand anders zich uitgesloofd had om — vooral tegenover de „ethischen” en de „irenischen” — de typische aard en de volstreekte noodzaak van een kerkelijke belijdenis in het volle licht te stellen en de oude „formulieren van enigheid” weer metterdaad tot accord van kerkelijke gemeenschap te maken in de Ned. Herv. Kerk. Bovendien wilden we door — met instemming — Kuipers beschouwingen in deze te publiceren laten zien dat we allesbehalve nieuwlichters waren.

Ik zal hier nu enkele fragmenten van wat ik in de toen door mij gepubliceerde artikelenreeks uit Kuipers geschriften overnamen doorgeven.

De belijdenis, aldus Kuiper, is „niet de vrucht van wetenschappelijk onderzoek, noch van abstract intellectuele inspanning”. Zij is „de dogmatische fixering” van „het inzicht in de waarheid der Openbaring, voor zover dit gegeven wordt, een gave, die van Christuswege door de Heilige Geest aan de Kerk wordt gegund en alzo blijvende waarde bezit.” Inhoud van deze belijdenis is niet de confessie zelf, „maar de Schriftuurlijke Waarheid, gelijk ze die in de Confessie uitsprekt. Het is en blijft alzo de Heilige Schrift, die... vlak onder de belijdenis ligt, en in die belijdenis moet uitkomen.” De kerk heeft tot taak „de inhoud der Schrift op te nemen in het menselijk bewustzijn; in dat bewustzijn met de leugen, die er tegenover staat te worstelen; en als vrucht van deze worsteling tot een zodanige Belijdenis van het goddelijke mysterie te geraken, dat

de eis van Caroli te voldoen omdat hij zich verzette tegen de „tyrannie” dat iemand voor een ketter zou worden gehouden als hij niet instemt met wat een ander voorschrijft en tegen de „tyrannie” dat wanneer t.a.v. de „zaak” (res) der confessie zekerheid bestaat, het geloof aan „woorden” en „lettergrepen” zou worden gebonden.

¹⁸⁾ *De Reformatie*, 20e Jaarg., No. 16 en 17, 19 en 26 Jan. 1940. Schilders artikelen hadden tot titel: *Een „alarmkreet”*. Men zie ook de Perschouw van no. 17.

¹⁵⁾ Geciteerd in *De Reformatie*, 20e Jaarg., No 17, 26 jan. 1940.

¹⁶⁾ In zijn *minderheidsrapport*, ingediend bij de synode van Sneek-Utrecht.

ze als uit het menselijk bewustzijn wierd teruggegeven; en wel teruggegeven in zulk een taal en in zulke bewoordingen, als ter afwering van elke ketterij, door ons menselijk bewustzijn geëist wierd.

Midden in zijn worsteling om de Vaderlandse Kerk weer te doen binden aan de belijdenis en de kerkorde schreef Kuypers:

„Een Belijdenis wens ik dus en die Belijdenis scherp geformuleerd... Maar hoe? Een Belijdenis, die haarfijn alles omschreef en codificeerde? Lieve vriend, dat is de dood, dat is het werpen van een twistappel in de Gemeente, dat is letterzifterij kweken en aftrekken van de heilige dienst onzes Gods. Neen, een Belijdenis bevatte niets dan datgene, waarvan men voor God betuigen kan, dat het afdoet ter zaligheid. Toch niet, om, is die Belijdenis eenmaal uitgesproken, ze voortaan onveranderd als wet te doen blijven. *Wet des geloofs en des levens is mij alleen Gods Woord.* Dat blijft, al het andere wisselt. *Er is in elke Belijdenis te onderscheiden tussen de zaak die men belijdt en de vorm, waarin dat beleden wordt uitgedrukt.* Onveranderlijk blijve alleen het eerste, al het overige wisselt naarmate God de Gemeente het inzicht, de gedachte en het Woord geeft. Slechts beginne men nooit van meet af, maar belijde zijn geloof steeds op de historische lijn, d.i. in aansluiting aan de Belijdenis der Vaders, maar die zo mogelijk beter uitgedrukt, Schriftmatiger bepleit, scherper tegen de ketterij ook onzer dagen gehandhaafd, en zó uitgesproken, dat ze ons eigen geslacht een woord op de lippen legge, dat naar onze behoefte ons het scherp gewette zwaard reikt, om in de geestelijke tegenstand waaraan wij ten prooi zijn, met vaste hope en blijmoedig geloof pal te staan voor onze Heer. Dat en dat alleen is Gereformeerd, „reformata reformanda”...

Stem ik dus volkomen de onderscheiding tussen de *Substantie* en de *Vorm* der Belijdenis, zelfs tussen een *Quia* en *Quatenus* toe, hierin verschil ik van vele broeders, dat ik ook die vorm niet aan de gissing, aan de willekeur, aan de inval van de enkele wil overlaten, maar evenals de *Substantie* aan de Kerk vraag, mits die vorm niet verstene, de beweging van het gemeentelven op de voet; en dat ik evenzo de onderscheiding van het *quia* en *quatenus* niet aan elks goeddunken prijsgeef, maar ter beslissing opdraag aan de macht, die over allen en dus ook over de prediker staat: aan de Gemeente, sprekend in haar wettig, geestelijk, door het gebed geheiligd orgaan.”¹⁹⁾

Sprekend over de vraag wie er moet uitmaken welk gezag aan de confessies moet worden toegekend; in hoeverre ze binden; wie ze binden; of alles daarin wezenlijk is en of ze vatbaar voor verandering zijn enz., schreef Kuypers o.a.:

„Ook wij geven toe, „dat er onderscheiden moet worden tussen het wezenlijke en bijkomstige; dat revisie desnoods geoorloofd is; dat het voor de consciëntie bindend gezag betrekkelijk is”; — maar we ontkennen daarentegen ten sterkste: 1° dat ieder naar goedvinden een stuk der leer bijzaak mag noemen; 2° dat door een iegelijk vooruit zou mogen beslist worden, dat de Confessie anders moet worden; en 3° dat ieder, naar gril of inval, de bindende kracht der formulieren zou kunnen verkleinen of vergroten.”

In een artikel handelend over het functioneren van de belijdenis op de synode van Dordrecht schreef Kuypers over die bindende kracht der confessie o.a. het volgende: Nooit is „door de Synode van Dordrecht gewild, noch ook door ons bedoeld, dat de „formulieren van enigheid” bewijs van enigheid

zouden opleveren voor elke uitdrukking, term, zeggingsmanier, bewijsvoering of uitlegging van Schriftuurtekst, maar uitsluitend en alleenlijk voor alle „articulen en stukken der leer”, maar die dan ook „alle” en „in alles”.

Over de betekenis van het aanvaarden van de formulieren van enigheid als „accord van kerkelijke gemeenschap” verklaarde Kuypers, dat die stukken „de stemmen zijn van een nog levende en sprekende Kerk, in wie nog de Heilige Geest werkt, en die dus bij meerder en zuiverder Geesteslicht de dingen ook beter zien kan.

Op zichzelf is een actestuk *dood*, maar neem ik het als accord van gemeenschap dan leeft het; dan is het geen ogenblik van de Kerk los, waarbij het hoort; en zie ik niet maar een dor stuk papier voor me liggen, maar zie *de levende Kerk* voor mij staan, die mij nog als haar belijdenis deze 37 artikelen voorspreekt.

De belijdenis anders te beschouwen is ongereformeerd en dodend intellectualisme, waar we niet genoeg tegen waarschuwen kunnen. Dan ligt alles versteend, is het leven weg en is er kalmte, ja maar een kalmte als der graven.

Neen, de belijdenis is de taal, de sprake der Kerk. Zij spreekt mij toe: *Zo belijd ik*, en ze stelt zich als Kerk onder en bij dat belijden onder de tucht van de Heilige Geest.

Vandaar dat haar belijden steeds inhoudt de blijmoedige en hartelijke verklaring van niets buiten Gods heilig Woord te willen weten en dat Woord bij het licht van de Heilige Geest.”

Van de belijdenis, „zoals het stuk daar ligt, te zeggen: „Zo is het absoluut in elk woord en elke letter waar” — *dat kan niemand, tenzij iemand, die de stukken zelve niet kent.*”²⁰⁾

In de voorrede van zijn bekende uitgave van de drie formulieren van enigheid omschreef Kuypers het karakter daarvan kort en duidelijk als volgt:

De Formulieren van Enigheid „zijn „accord van kerkelijke gemeenschap”, d.w.z. zij die in onze kerken saam willen bidden, leven, lieven, loven, behoren in de belijdenis van hetgeen deze drie Formulieren behelzen, overeen te stemmen.”

Deze Formulieren „hebben uitsluitend een *kerkelijk* gezag en geen het minste gezag over de *consciëntiën*. Gezag over de consciëntiën heeft alleen Gods eigen Woord, gelijk dit vervat is in de Heilige Schrifture des Ouden en Nieuwen Verbonds”.

Betuiging van instemming met deze Formulieren „betekent dus niet, dat men deze formulieren, als losse en op zich zelf staande stukken, voor eensluidend met de volstreckte waarheid acht; maar beduidt veel meer, dat men de Belijdenis van de kerken, die deze Formulieren aldus lieten uitgaan, als de zuiverste dusver bekende kerkbelijdenis eert; haar zelf kerkelijk belijdt; en dan alleen ze varen late, bijaldien enig deel in haar bleek te strijden met het Woord Gods.”

En daarom mag men deze formulieren nooit ondertekenen „dan in deze zin en bedoeling: ten eerste, dat ze zo volstreckt mogelijk onder de hoogheid van Gods Woord staan, en bij verschil *altoos* voor Gods Woord wijken moeten; en *ten tweede* dat over deze Formulieren geen particulier persoon, maar alleen de kerken in wettige Synode samenkomen, te oordelen hebben.”²¹⁾

Zo oordeelde Kuypers, in overeenstem-

ming met wat in de gereformeerde kerken steeds daaromtrent steeds was geleerd over het karakter en het gezag van de belijdenis.

En niet anders sprak Bavinck.

In zijn Dogmatiek liet hij zich daaromtrent als volgt uit:

De Gereformeerden „bestreden zo sterk mogelijk dat de belijdenis ook maar enig gezag zou hebben naast de Schrift. De Schrift is alleen *norma* en *regula fidei et vitae* (norm en regel voor geloof en leven); de belijdenis verdient alleen geloof, omdat en in zover zij met de Schrift overeenkomt en blijft, als feilbaar mensenwerk, revisibel en examinabel aan de Schrift. De confessie is dus hoogstens *norma secundaria, non veritatis sed doctrinae in aliqua ecclesia receptae* (een secundaire norm, niet van de waarheid maar van de leer welke in een of andere kerk is aanvaard) en daarom alleen bindend voor allen die in gemeenschap met de kerk willen leven.”²²⁾

De belijdenis der kerk is „feilbaar, aan de Schrift onderworpen en nooit met haar op één lijn te stellen. Zij valt niet met de waarheid saam maar is een menselijk en dus gebrekkige reproductie van de waarheid, welke in de Schrift is neergelegd.”²³⁾

De Gereformeerde kerken, zo sprak Bavinck in zijn magistrale rede over „Modernisme en Orthodoxie”, „hebben instemming met de belijdenisschriften nimmer in die zin verstaan dat alle vrijheid van beweging daardoor uitgesloten zou zijn. De Nederl. confessie bijv. rekent in art. 4 de brief aan de Hebreëen onder de brieven van Paulus, maar desalniettemin waren er vele Gereformeerde theologen, die op het voetspoor van Luther en Calvijn hem aan een andere auteur toeschreven. Over de praedestinatatie bestond binnen de kring der Gereformeerde theologie een vrij sterk verschil van gevoelen en over de nederdaling ter hel werden steeds meningen voorgedragen die van de letter van de Catechismus afweken. In de belijdenisschriften worden tal van teksten als bewijsplaats geciteerd, maar exegese en dogmatiek behielden haar vrijheid en stelden soms de onjuistheid der aanhaling of haar gemis aan bewijskracht in het licht.”²⁴⁾

Steeds weer wijst ook Bavinck er op dat we in de confessie moeten onderscheiden tussen fundamentele en niet fundamentele artikelen. Het is „de schone en bescheiden gedachte” vooral van de Gereformeerde Protestanten geweest, zo schreef hij reeds in 1888, „dat wij de mate der genade niet kunnen bepalen, waarmede een ziel ook onder vele zonden en afdwalingen nog aan God gebonden kan zijn en de graad der kennis niet aanwijzen, die tot zaligheid onmisbaar is (Voetius, Disp. II 537, 538, 781 en passim).

Door deze leer zag het Protestantisme zich genoodzaakt tot een zeer gewichtige onderscheiding, niet alleen tot die tussen geloof en theologie, welke volstreckt niet uit deze eeuw dagtekent, maar ook tussen fundamentele en niet fundamentele geloofsartikelen. Reeds Calvijn (Inst. IV, 1, 12 en 13. IV, 2, 1) maakte deze onderscheiding om niet elke separatie, ook straks weer van de door hem gereformeerde kerken te wettigen. Enige rekbaarheid in de zuiverheid van de bediening des Woords

²²⁾ Gereformeerde Dogmatiek 1⁴, Kampen 1928, blz. 67.

²³⁾ *Idem*, blz. 22. In deel IV, blz. 401, schrijft Bavinck nog: „de belijdenis staat niet naast, veel minder boven, maar diep onder de Heilige Schrift; deze alleen is autopistos, onvoorwaardelijk tot geloof en gehoorzaamheid bindend, onveranderlijk, maar de confessie is... ondergeschikt, feilbaar, mensenwerk, onvolkomene uitdrukking van wat de kerk uit de Schrift als Goddelijke waarheid in haar bewustzijn opgenomen heeft en thans op gezag van Gods Woord tegenover alle dwaling en leugen belijdt.”

²⁴⁾ *Modernisme en Orthodoxie*. Rede gehouden bij de overdracht van het rectoraat aan de Vrije Universiteit op 20 October 1911, Kampen, z.j. blz. 14.

¹⁹⁾ Deze uitspraak van dr. A. Kuypers werd door prof. H. H. Kuypers met warme instemming overgenomen (zie *De Heraut* van 29 febr. en 14 maart 1920). Prof. Schilder noemde haar „een leerzaam stuk” waarin dr. A. Kuypers „juiste dingen zei” (zie *De Reformatie* 20e Jaarg. No 23, 23 febr. 1940).

²⁰⁾ *De Reformatie*, 20e Jaarg., No 25-32, 22 maart-10 mei 1940. De reeks artikelen had tot opschrift: *Dr. A. Kuypers over de Belijdenis I-VI*. Over de gereformeerde opvatting omtrent aard en gezag van de belijdenis zie men ook mijn *Prediking en Uitverkiezing*, blz. 187-201.

²¹⁾ *De drie Formulieren van Eenigheid*... uitgegeven voor kerkelijk gebruik door Dr. A. Kuypers, veertigste druk (!), Kampen, blz. 6.

moet op Protestants standpunt wel aangemen worden, wijl anders schier alle gemeenschapsleven onmogelijk worden zou en het sectarisme op de schrikkelijkste wijze zou worden gevoed." 25)

Een speciaal aspect van Bavinck's spreken over de belijdenis is zijn voortdurend accentueren dat het instemmen met de belijdenis der kerk niet het eerste en belangrijkste is in het christen-zijn.

Het was de zware zonde van de na-reformatorische orthodoxie dat zij de gelovigen in de waan bracht dat het in het geloof juist vóór alles op de instemming met de confessie op de zuiverheid in de „leer" aankwam. Deze orthodoxie legde „alleen op overeenstemming met de belijdenis nadruk, alsof dit het enige en het hoogste ware. Daartoe bestaat nu in de Griekse en de Roomse kerk misschien enig recht, omdat het geloof daar niets meer is dan een nudus assensus (een blote toestemming) aan de waarheden, welke de kerk belijdt, hoewel dit geloof dan toch weer onvoldoende wordt geacht en aanvulling door de liefde behoeft. Maar de fides salvifica (het zaligmakend geloof) droeg in de Reformatie van de aanvang af een gans ander karakter; ze was een zaak meer van het hart dan van het hoofd, magis cordi quam cerebri, een vertrouwen op Gods genade in Christus en een verzekerdheid des heils. De naam orthodox miskent dit element geheel en geeft de indruk, alsof instemming met de belijdenis het een en het al ware; en dat is het niet en mag het niet zijn." 26)

Tot de Dordtse periode, zo schreef Bavinck, klinkt de blijde toon van het reformatorische geloof nog na. „Maar dan komt er allengs daling in de stem, onzekerheid en vreeze in de taal des geloofs. Het geloof der zestiende eeuw ging over in de orthodoxie der zeventiende eeuw. Men belijdt thans zijn geloof niet meer, men gelooft alleen nog zijn belijdenis." Het is evenwel deze orthodoxie die in de brede lagen van het volk

25) *De Katholiciteit van Christendom en Kerk*. Rede gehouden bij de overdracht van het rectoraat aan Theol. School te Kampen op 18 Dec. 1888, Kampen 1888, blz. 35. Vgl. ook: *Geref. Dogmatiek I*, blz. 581.

Bavinck noemt daar een aantal geref. theologen die deze onderscheiding hanteerden en verdedigden. In de door Bavinck genoemde plaatsen uit Calvijn's Institutie leest men: „Want de hoofdstukken der ware leer zijn niet alle van één gestalte (beter: aard). Sommige zijn zo noodzakelijk om te weten, dat ze bij allen ontwijfelbaar vast moeten staan, als leerstukken, die de godsdienst eigen zijn... Er zijn andere, waarover tussen de kerken geschil is maar die toch de eenheid des geloofs niet verscheuren... Het is in de eerste plaats wel zaak, dat wij in alles eensgezind zijn, maar aangezien er niemand is, die niet door enige nevel van onwetendheid omhuld is, moeten wij of geen kerk overlaten, of het misverstand vergeven in die zaken, in welke men, zonder de hoofdsom der religie te schenden en zonder verlies der zaligheid onwetend mag zijn (IV, 1, 12). In IV 2, 1 recapituleert Calvijn zijn opvatting in deze. De bediening van Woord en Sacramenten wordt, zo zegt hij daar, „door geringe dwalingen niet zo geschonden, dat ze niet voor wettig zou kunnen gehouden worden". De dwalingen aan welke men zulk een vergeving schuldig is zijn dezulke „waardoor de hoofdinhoud van de leer van de godsdienst niet wordt aangetast, waardoor die hoofdstukken van de godsdienst, over welke onder alle gelovigen eenstemmigheid moet zijn, niet in gedrang komen; en wat betreft de sacramenten, die dwalingen, die de wettige instelling van de auteur niet te niet doen of aan het wankelen brengen."

De synode van Dordrecht heeft deze onderscheiding in fundamentele en niet-fundamentele artikelen in de belijdenis metterdaad gehanteerd en in praktijk gebracht. Toen zij namelijk aan de approbatie van de Ned. Gel. Bel. toekwam heeft zij bij de goedkeuring daarvan „de punten der kerkelijke regeringe" van deze goedkeuring uitgesloten. Er was namelijk een aantal leden der synode — de afgevaardigden van de Engelse, episcopale kerk — die het met deze „punten" niet eens waren! Niemand ter synode heeft er evenwel aan gedacht deze afgevaardigden niet als volwaardige leden der synode te beschouwen of ze als niet-gereformeerd te diskwalificeren!

26) *Modernisme en Orthodoxie*, blz. 16.

de weg effende, enerzijds voor het rationalisme, dat de geloofszekerheid verwarde met redelijk inzicht, en anderzijds voor het piëtisme dat in de bevinding het wezen der godzaligheid zocht. 27)

Op al deze dingen werd door de latere „bezwaarden" — onder aller hartelijke instemming — in de dertiger jaren met alle nadruk gewezen.

Neen, op wat we zo juist citeerden omtrent de aard en het gezag der belijdenis werd met geen woord kritiek uitgebracht! Dat zou ook niet goed mogelijk zijn geweest. Want dat is alles zoals iedere kenner wel weet voluit reformatorisch en daarom ook klassiek gereformeerd.

Maar desalniettemin bleven de beschuldigingen van afwijking van de belijdenis weerklinken.

Dat was een bitter ding!

Er is in die dagen veel geleden onder deze onbillijke en slechte kritiek. Werd ze niet uitgebracht door broeders?

Wat deze kritiek vooral daarom ook zo onrechtvaardig deed zijn was het feit, dat zij die er zich aan schuldig maakten zelf op aperte wijze in strijd kwamen met de gereformeerde confessionaliteit.

Zij waren het immers die allerlei particuliere opvattingen als inhoud van de belijdenis aandielden. Een kwaad dat zijn volheid

bereikte toen een synode een stel dogmatiscle constructies als „godelijke waarheden" bindend aan de kerken oplegde.

Het is nu de ere van — of neen, laat ik het beter zeggen: het is Gods genade in de vrijmaking geweest dat zij tegenover dit onkerkelijk en on-confessioneel gedoe onder veel smaad en lijden aan de ware, de gereformeerde confessionaliteit trouw is gebleven.

Dat willen we nu laten zien.

(Wordt vervolgd)

C. V.

27) *De zekerheid des Geloofs* 3), Kampen, 1918, blz. 44. Dit prachtige boekje is één bewogen pleidooi voor de reformatorische opvatting van het geloof. Ook Kuyper wees steeds op het gevaar van overschatting van de belijdenis. Hij vergeleek deze eens met de papieren waarop de inhoud van een schip of magazijn wordt aangegeven. Die papieren zijn bijzonder nuttig omdat ze precies aangeven welke goederen in zo'n schip of magazijn zijn opgetast. Maar ze vertegenwoordigen geen wezenlijke waarde. Ze zijn afschaduwing, afschijnsel van het wezenlijke. Zo is het nu ook „met alle belijdenissen en catechismussen, met alle dogmatiek en handboek. Dat alles is o, zo praktisch nuttig. Alles o, zo handig en gemakkelijk. Het is voor de behandeling der dingen onmisbaar. Alleen maar, op zichzelf bezit dit alles niet de minste waarde." *Drie kleine vossen*, Kampen, 1901, blz. 15/6.

Ongevraagd advies

Er zijn de laatste tijd enkele geschriften gepubliceerd, die ons de zaak-Groningen/Zuid duidelijk willen maken. Wie zelf in de noodzaak was de stukken over deze zaak door te nemen en er zich een oordeel over te vormen, leest zulke geschriften vanzelf met bijzondere belangstelling. Het bracht er mij zelfs toe — zij het met enige aarzeling — een ongevraagd advies neer te schrijven, in de hoop daarmee te kunnen helpen. Vrijwel aan het slot van zijn brochure schrijft ds. De Vries n.l., en hij zegt „hierop valle alle nadruk":

Ds. v. d. Z. is niet geschorst vanwege zijn beoordeling van de kerkelijke situatie, maar vanwege zijn gedragingen als ambtsdrager vanuit deze beoordeling en zijn daardoor misleiden en in verwarring brengen en verstoren van de gemeente" (blz. 29).

Ik ben het daar goed mee eens: het gaat, wil coll. De Vries zeggen, om wat ds. Van der Ziel gedáán heeft, niet om zijn visie op de kerkelijke situatie. Is daardoor de zaak echter niet tot zijn allereenvoudigste proporties terug te brengen? Wat heeft coll. Van der Ziel gedáán, waardoor hij schorsingswaardig werd volgens zijn kerkeraad? Ik vind in de stukken het volgende:

Op maandag 27 november 1961 (!) kwam bij de kerkeraad van Groningen-Zuid een briefje ter tafel, ondertekend door 12 broeder (onder wie ds. Van der Ziel) en één zuster, gedateerd op 23 november 1961 en van de volgende inhoud:

„Wij delen U mede, dat wij voornemens zijn een aantal besprekingen te voeren met delegatie's van de raden van de Geref. Kerken (synodaal) hier ter plaatse, over hetgeen de beide Geref. Kerken gescheiden houdt. De eerste bespreking in dit kader zal D.V. plaats vinden op donderdag, 30 nov. a.s. Ter gelegenheid tijd hopen wij U de eventuele resultaten van deze besprekingen te berichten."

De kerkeraad van Groningen-Zuid besloot dit briefje de volgende avond te behandelen. Een avond lang vergaderen leidde op 28 november 1961 tot de volgende uitspraak:

De kerkeraad enz. „spreekt uit, dat het verzoeken van deze samenspreking door

Ds. Van der Ziel buiten en tegen het besluit van zijn eigen kerkeraad om en in, onbroederlijk is en niet in overeenstemming met zijn ondertekening van de geloofsbelijdenis met name niet met art. 30 N.G.B. en art. 31 D.K.O., verzoekt Ds. Van der Ziel de door hem begonnen samenspreking te beëindigen en nieuwe niet aan te vatten en dringt er bij Ds. Van der Ziel op aan, ter benaarding om te behouden de enigheid des Geestes (Ef. 4 : 3), dit ernstige broederlijke vermaan te aanvaarden."

Ds. Van der Ziel berichtte de kerkeraad aan dit verzoek niet te kunnen voldoen. Dit antwoord kwam op de vergadering van 4 december 1961 in bespreking en leidde tot een nieuwe kerkeraaduitspraak, als volgt:

„De kerkeraad van oordeel, dat Ds. Van der Ziel door samen te spreken met delegaties van de synodale kerkeraad in feite in strijd heeft gehandeld met zijn belofte zich te onderwerpen aan de kerkelijke vermaning volgens de gemene ordening der kerken geschied, verzoekt ds. Van der Ziel om zijn bezwaren tegen het samensprekingsbesluit van de kerkeraad schriftelijk ter kennis van de kerkeraad te brengen, opdat de kerkeraad zijn argumenten kan toetsen aan Schrift en belijdenis."

Bij de uitspraak van 28 november kan men er nog aan twifelen of de kerkeraad een disciplinair vermaan bedoelde, die van 4 december 1961 laat dienaangaande geen twijfel over. Ds. Van der Ziel werd door zijn kerkeraad vermaand in het kader van tucht-oefening. Hij onderwierp zich immers volgens het oordeel van de raad niet aan het vermaan, waarover gesproken wordt in het bevestigingsformulier voor predikanten. Van nu af aan staat Ds. Van der Ziel aan ook metterdaad onder ambtelijk vermaan van zijn kerkeraad. Dat liep uit op zijn schorsing op 9 juli 1963.

Intussen waren de besprekingen tussen de delegaties van de synodale kerkeraden van Groningen en de dertien, waaronder ds. Van der Ziel, begonnen. Zij eindigden reeds op 15 februari 1962 en resulteerden in een nieuw verzoek tot samenspreking aan de kerkeraad van Groningen-Zuid van de zijde der synodale kerkeraden op 31 maart 1962.

Dit verzoek werd later door de kerkeraad afgewezen. De procedure met ds. Van der Ziel zette zich inmiddels voort in een lange reeks vergaderingen, correspondenties tussen kerkeraad en predikant, totdat ze eindelijk uitliep op de schorsing. Een buitenstaander vraagt zich af: hoe was het mogelijk dat ondanks het feit dat de door de kerkeraad gewraakte besprekingen reeds in februari 1962 waren afgelopen, en ze buitendien nergens toe leidden, deze procedure zich voortleepte tot meer dan een jaar na datum en toch uitliep op de schorsing en dat men thans, meer dan drie jaar later, (laat ik ook eens één keer cursiveren) aan het procederen is over de afzetting. Nieuwe feiten deden zich niet voor. Wel werden er in de tussentijd heel wat brieven gewisseld, besprekingen gehouden, die geen van alle de toets der volmaaktheid kunnen doorstaan. Er vielen ook wel eens incidenten voor: hoe zou het anders kunnen in zo'n gespannen sfeer? Om echter met ds. De Vries in zijn brochure te blijven spreken: ds. Van der Ziel werd tenslotte geschorst om wat hij gedaan had: het overtreden van het verbod van zijn kerkeraad. De rest is — men vergeve mij de oneerbiedige spreekwijs — procedurefranje.

Hier nu zou ik begrip voor de kerkeraad van Groningen-Zuid willen vragen. De broeders daar waren begonnen met het ambtelijk vermaan in het kader van tuchttoefening. Hun kerkeraadconsciëntie liet hen niet toe dit te beëindigen, nu ds. Van der Ziel niet toegaf dat hij aan hun ambtelijk vermaan gehoor had behoren te geven. Als ik de stukken goed lees, was dit ook de diepste reden dat zij geen gehoor konden geven aan de uitspraak van de classis Groningen van 27 juni 1962 de procedure te beëindigen en de achtergronden te gaan bespreken. Men leze daarover de kerkeraadbesluiten van 2, 3, 4 en 9 juli (ze weten daar van vergaderen!). Om het zo eens te zeggen: de broeders zaten aan het vermaan vast en hun consciëntie liet hen niet toe dit te laten vallen. De zonde, waarop dit vermaan zich richtte, was niet beleden. Een buitenstaander kan hier heel wat begrijpen. Het gaat niet aan de broeders in Groningen-Zuid, o.a. „Zomer” en „Groen” (zoals broeder Van Zwieten hen oneerbiedig pleegt te betitelen) te beschouwen als broeders die er alleen maar op uit zijn ambtelijk bloed te vergieten.

Alleen: de broeders daar in Groningen-Zuid moeten een buitenstaander ook eens een paar kritische vragen gunnen. Allereerst aan ds. Van der Ziel: hoe was het mogelijk dat deze dienaar des Woords, toen hij eenmaal onder ambtelijk disciplinair vermaan geplaatst was, zijn ambtswerk gedurende ruim een vol jaar nog voortzette? Hoe kon hij anderen vermanen, terwijl hij zelf onder vermaan stond? Wat moet dit een psychische spanningen in zijn ambtelijk leven hebben gegeven! En dat niet alleen: hij had daar m.i. geen week in mogen berusten. Toen zijn kerkeraad dat vermaan volhield en hij van oordeel bleef dat dit ten onrechte was, had hij m.i. onmiddellijk het kerkverband te hulp moeten roepen. Wat een prachtige kans voor hem om naar de classis Groningen te snellen en de broeders daar met de stukken aan te tonen, dat dat vermaan ten enenmale ongegrond was. Hij had de verslagen van de besprekingen met de delegaties van de synodale kerkeraden op tafel kunnen leggen en met de stukken aan kunnen tonen (als dan zijn kerkeraad niet wilde luisteren), dat deze besprekingen niet de kwaadaardige inhoud hadden, die zijn kerkeraad er achter zocht. In plaats daarvan bleef ds. Van der Ziel met zijn kerkeraad corresponderen en spreken. Men kan diep bewondering hebben voor zijn geduld, maar hij berustte in een situatie die kerkelijk-ambtelijk ten enenmale onhoudbaar was.

Er zijn ook vragen aan het adres van de kerkeraad te richten. In deze trant: broeders, was het nu noodzakelijk op 28 novem-

ber 1961 en in ieder geval op 4 december 1961 een tuchtprocedure in te zetten? Rechtvaardigde dat het simpele briefje van 23 november 1961? Was het op dat moment een zaak van art. 79 en 80 K.O., want dáár moest de kerkeraad onherroepelijk uitkomen, toen zij het vermaan naar art. 76 K.O. inzette? Was er niemand op de vergaderingen van 28 november 1961 en 4 december 1961 die zei: broeders, het wordt tijd dat wij censura morum naar art. 81 K.O. houden? Laten wij elkander eens vriendelijk gaan vermanen van de bediening van ons ambt, zoals art. 81 K.O. zegt. Daar was met dit briefje op tafel en in die situatie alle aanleiding toe. En in die censura morum had dan gevraagd kunnen worden: collega Van der Ziel, is dit profijtelijk voor de gemeente?

Ik heb eens ergens gelezen — momenteel kan ik niet vinden waar — dat in onze kerken de censura morum veel te weinig wordt gebruikt. Het is vaak een formaliteit vóór het avondmaal. Prof. Rutgers heeft over deze censura morum zeer behartigenswaardige opmerkingen gemaakt in zijn „Kerkelijke Adviezen II”. Ze gaat niet alleen over de ambtelijke dienst, zo merkt hij op. Ze dient ook te handelen, indien nodig, over de belijdenis en de wandel in het algemeen en over de onderlinge persoonlijke verhoudingen. Indien zo'n censura morum grondig en goed gehouden wordt, kan er veel opklaren. Dan kunnen er over en weer behartigenswaardige vermaningen gegeven worden. Rutgers legt veel nadruk op dat over en weer. Men moet bereid zijn, zegt hij, als het werkelijk nodig is, „anderen te vermanen, en even bereid om wederkerig anderer vermaning in dank te ontvangen” (blz. 322, cursivering van Rutgers). Hij waarschuwt tegen „al te grote gestrengheid” en tegen de „geneigdheid om broeders te beschuldigen”. Hij citeert van Calvijn: „Bij de zwakheid, die ons eigen is, kan het wel niet anders, of we hebben enige gebreken, waarover het passend en nuttig is dat wij vermaand worden”. Hij zegt: de één heeft nodig tot meerdere ijver te worden aangespoord, „nog anderen hebben zelfs berisping nodig”. Waar het boven alles op aan komt is, dat alles gedaan wordt „met waarachtige broederzin, wijsheid, voorzichtigheid, en bezadigdheid”. Ik zou de broeders van Groningen-Zuid in gemoede willen vragen: leest u de notulen nog eens van die vergadering van 28 november 1962 en vraagt u dan af of die de toets van wat Rutgers hier zegt — en het is bijbels — kunnen doorstaan?

Er lag een briefje op de tafel van de kerkeraad. Daarin meldden de broeders, wat zij gingen doen. Ze verklaarden, dat zij het resultaat van hun besprekingen aan de kerkeraad zouden melden. Zij hielden niets achter. Was er toen geen reden censura morum te houden en ds. Van der Ziel, die meedeed, over dit briefje aan de tand te voelen? En toen de besprekingen met de

synodale kerkeraden zo spoedig geëindigd waren, was er toen weer geen reden geweest censura morum te houden? Wat was er op die besprekingen gebeurd en wat voor gevolgen hadden ze voor de gemeente? De broeders in Groningen-Zuid zullen van mij willen aannemen, dat ik die niet schrijf als een betweter, maar als een buitenstaander die nu eenmaal geroepen is geweest zich met deze zaak te bemoeien. En zou dan langs deze weg dit afschuwelijke conflict niet beëindigd kunnen worden? Ik heb meerdere malen in ons kerkelijk leven meegemaakt dat partijen in een conflict een nieuw begin maakten. Ik heb daar veel zegen op gezien. Is dat hier niet mogelijk? Als alle stukken na 28 november 1961 eens van de tafel werden genomen? Ik zag met ontsteltenis hoe ds. Van Houdt deze procedure wil klemmen in het dilemma van óf-óf: het kerkverband heeft bij monde van Groningen-Noord terecht geweigerd mee te helpen aan de schorsing van ds. Van der Ziel óf niet. Ik heb met klimmende verbazing gelezen, dat nota bene deze praeses van de particuliere synode van Groningen, die momenteel als rechter over deze zaak zit, reeds tot tweemaal toe in de pers (Geref. Gezinsblad van 10 en 14 juli) zijn oordeel over belangrijke onderdelen van die procedure gaf. Hoe kan deze dienaar des Woords de beslissende zittingen van deze P.S. onpartijdig presideren als hij zich in het publiek reeds op belangrijke onderdelen heeft vastgelegd? Het zou in het werelds recht ondenkbaar zijn, dat een president van een rechtbank zo handelde. Dit presidiaat is hiermede moreel ten enenmale geoordeeld. Maar als de broeders daar in Groningen eens een nieuw begin konden maken, door te erkennen dat er wederzijds niet op het op 4 december 1961 ingeslagen pad had moeten worden doorgaan, konden ook die twistvragen over art. 79 K.O. (noodkerkrecht) begraven worden. Dat hoort dan bij de procedure-zaken. Onmogelijk? Zijn bij de Here niet alle dingen mogelijk? Geloven we nog in zijn hulp? En laten de broeders in Groningen-Zuid dan censura morum houden. Dan kan het kerkeraadsgeweten ten volle tot zijn recht komen. Dan kan alles over die samensprekingen eind 1961, begin 1962 aan de orde komen en mag er niets worden verzwegen. Dan komen ze naar hun inhoud aan de orde en daar gaat het toch om! Dat zal dan wel enkele avonden in beslag nemen. „Groen” en „Zomer” en „Stam” en „Van der Ziel” zullen elkaar wel heel wat te zeggen en te vragen hebben. En dan art. 81 K.O. gebruiken, niet, zoals Rutgers opmerkt, „in de lastige en verderfelijke vorm van een geschil tussen kerkedienaren”, maar als broeders, „die naar Christelijke eis eerst zichzelf beproefd hebben” en daarna „door vermaning enz.” een misstand verhelpen”. Dat geve God.

Enschede.

R. H. Bremmer.

Aantekeningen bij de kerkenordening

XIII

Kerkeraad (II)

Niet alle kerkeraden tellen meer dan tweehonderd leden. Zal een kerkeraad met ernst de zaken behandelen, zodat alle ambtsdragers er aan kunnen deelnemen, dan moet zo'n vergadering uit niet meer dan twaalf tot vijftien personen bestaan. En dan moeten daar geen zaken behandeld worden die boven de bevattings van een gewone ouderling of een gewone diaken gaan. Er worden geen theologen of kerkelijke rechtsgeleerden geroepen tot het ambt van ouderling en dat van diaken maar gewone mannen die overdag in hun beroep werken. Zaken die boven hun bevattings gaan

horen daar niet thuis, ook dan niet wanneer er onder hen wel een paar zijn die het zouden kunnen. Een besluit van een vergadering moet geen besluit zijn van een vergadering waarvan de meerderheid moet denken: „Het zal wel goed zijn, vooruit maar.”

Op kerkelijke vergaderingen zullen geen andere dan kerkelijke zaken behandeld worden, zegt de kerkenordening. Dat is een wijs woord en wat daarin gezegd wordt ligt ook voor de hand. De ambtsdragers van de kerk zijn er om de zaken te verzorgen van de kerk waarvan zij ambtsdragers zijn en geen andere dingen. Nu zijn er altijd overgangen waarbij men vragen kan of dat nu een kerkelijke zaak is of niet. Al naar de mannen zijn die vergaderd zijn kan men er een hele

avond over vol praten, en nog een paar avonden erbij, of een zaak een kerkelijke zaak is of niet, en ten laatste gaan stemmen. En daarbij is dan natuurlijk de partij die het besluit anders had gewild verongelijkt en kan naar de meerdere vergaderingen gaan, totdat men gelijk krijgt, en dat is dan of nooit of zo dat dan de andere partij het spel van verongelijkt zijn speelt. Als er wat wijsheid onder de broeders is vinden ze het antwoord wel gemakkelijker en zonder nasleep.

Als de kerkeraad vergadert komt de scriba met een tas vol ingekomen stukken. Alle organisaties willen de kerkeraad aan het werk zetten om geld voor hen in te zamelen en er agenten voor te benoemen. De kerkeraad doet wijs met al die aanvragen zonder meer ter zijde leggen. Zaken waar afzonderlijke organisaties voor opgericht zijn, zijn geen kerkelijke zaken. Die organisaties mogen nog zo nodig zijn, de ambtsdragers zijn er voor de zaken van de kerk en de kerk verzorgt haar zaken zelf. En meestal hebben de ambtsdragers daar de handen wel vol aan. Gelden verzamelen voor organisaties behoort niet tot de taak van de ambtsdragers en bovendien hebben ze in de meeste gevallen al werk genoeg om de gelden bij elkaar te krijgen voor het onderhoud van kerk en eredienst en voor de verzorging van de armen der gemeente.

Er zijn kerkeraden die de moeilijkheden die ze in eigen gemeente hebben leggen op de tafel van andere kerkeraden. De scriba komt soms met een hele stapel rapporten en memorandums van andere kerkeraden en van bezwaarde broeders uit andere kerken. Maar de ambtsdragers der gemeente zijn er voor de verzorging van de kerk waarvan zij ambtsdrager zijn en niet voor de verzorging van de zaken van andere kerken. En al zouden de broeders die zaken van andere kerken ook willen behandelen, ze zouden het niet kunnen. Ze zouden wel avond aan avond daarvoor moeten vergaderen en dan week aan week, en dan zouden ze er nog niet achter zijn. En mocht het komen tot een besluit, dan is dat een besluit dat daar ligt. Wie gelijk krijgt is er blij mee maar heeft er niets aan want het besluit heeft geen uitwerking. En wie geen gelijk krijgt lacht erom want die vreemde kerkeraad kan hem niets maken. Zaken van andere kerken behoren niet ter tafel van een kerkeradsvergadering.

Een kerkeraad heeft niet de bediening des Woords. Voor de bediening des Woords heeft de Here ambtsdragers geroepen, geen colleges van ambtsdragers. De Here heeft in de gemeente sommigen gegeven tot herder en leraar. Deze broeders hebben de bediening des Woords. Bij de bediening des Woords behoort de bediening van de sacramenten. Woord en sacrament moet men nooit van elkaar scheiden. Wie het Woord bedient omdat hij daartoe geroepen is moet ook het sacrament bedienen; wie het sacrament bedient moet ook het Woord bedienen. Het een is niet meer dan het ander. Het een is wel moeilijker dan het ander. Voor het ordelijk bedienen van de sacramenten is een weinig routine voldoende. Alles wat de bedienaar van de sacramenten zeggen moet heeft hij gedrukt vóór zich en er wordt van hem niet anders verwacht dan dat hij zich daaraan houdt, naar de letter. Voor de bediening des Woords komt er heel wat meer kijken.

Soms gebeurt het dat een kerkeraad de bediening des Woords van de dienaar des Woords wil overnemen, althans voor een deel. Soms proberen ook meerdere vergaderingen het te doen. Dat is nog wat erger. In buitengewone omstandigheden wil de kerkeraad komen met een getuigenis tot de gemeente. Hoe moet zo'n stuk opgesteld worden? 't Is onmogelijk voor een college om dat te doen. Men kan een paar broeders aanwijzen om elk te komen met een ontwerp, en dan die ontwerpen met elkaar vergelijken, en dan gaan schaven en vijlen en aanvullen,

en dan alles door elkaar klutsen, en dan gaan stemmen of het zo kan, en dan de predikant opdragen het in de kerk voor te lezen, en als de predikant er niet voor voelt om zich het werk uit de handen te laten nemen hem dwingen het toch te doen. En meestal heeft men dan een stuk dat na zoveel geschaaf en geveild en gekluts wel heel zorgvuldig bestudeerd mag worden zal men er wat uit wijs worden. De gemeente die het hoort voorlezen kan het niet zo gauw verwerken. Maar de gemeente weet dan toch dat de kerkeraad heeft gesproken. In de samenkomst der gemeente heeft echter de kerkeraad niet te spreken, in de samenkomst der gemeente spreekt de dienaar des Woords. Die is daarvoor geroepen, de kerkeraad niet.

„In alle samenkomsten zal bij de praeses een scriba gevoegd worden om naarstig op te schrijven 't geen waardig is opgetekend te worden”, zo lezen we in art. 34 van de kerkenordening.

Wat is waardig om opgetekend te worden?

Wat al of niet in de notulen zal worden opgenomen maakt de kerkeraad uit, maar het ligt voor een groot deel aan de scriba. Kan die notulen maken of niet maken? De een kan ook dit beter dan de ander. Wanneer de vergadering eraan schaven en vijlen moet vóór ze vastgesteld kunnen worden, blijven het gebrekkige notulen. Ik heb wel eens in acta van een generale synode gelezen: „De praeses feliciteerde broeder Die en Die met de viering van zijn verjaardag”. Dat grootse gebeuren werd in de acta voor de komende eeuwen vastgelegd. De hoofdschuldige zal hier de scriba zijn geweest. Bij het vaststellen van de acta zal niemand het de moeite waard hebben geacht om zich tegen opname daarvan in de acta te verzetten. Het artikel werd vastgesteld, al was het dan met een spottende glimlach hier en daar. Notulen van een kerkeraad zijn geen reportage zoals mannen van de krant van een vergadering kunnen maken. De mannen van de krant hebben veel meer aan de bespreking dan aan de besluiten als vrucht van de bespreking, en uit de bespreking zoeken ze bij voorkeur het pikante want ze moeten hun lezers boeien. De scriba moet letten op de besluiten waartoe de vergadering komt en die zeer nauwkeurig formuleren. Een besluit dat pas duidelijk wordt wanneer men kennis kan nemen van de bespreking die eraan vooraf is gegaan is niet goed geformuleerd. En als 't een zaak van belang is kan dat een bron van onenigheid worden. In zaken van belang doet de scriba verstandig staande de vergadering met de broeders althans overleg te plegen voor de formulering van het besluit; nog beter zou het zijn dat de formulering van het besluit reeds ter vergadering werd vastgesteld om te voorkomen een herhaling van de bespreking op de volgende vergadering.

In een gemeente waarin het goed gaat heeft de kerkeraad niet veel te doen en valt er voor de scriba weinig te notuleren, en is het ook niet nodig dat de kerkeraad alle weken een keer samenkomt. In een gemeente waarin het niet goed gaat, waar twist en tweedracht is, daar heeft de kerkeraad het druk en daar heeft de scriba het notulenboek gauw vol. Wie de geschiedenis van een plaatselijke kerk bestuderen wil uit de notulen van de kerkeradsvergaderingen mag daarbij wel bedenken dat de notulenboeken weinig zeggen over de jaren waarin het goed ging en veel over de jaren waarin het kwaad het hoofd opstak. Over die goede jaren is de geschiedschrijver gauw uitverteld, maar over de kwade jaren, daar kan hij een boek over vol schrijven. Maar dan geeft hij toch geen juist beeld van het leven der gemeente in de loop der jaren.

Wanneer het goed gaat in de gemeente heeft de kerkeraad weinig te doen maar hebben de ambtsdragers het druk. Want het kan

in een gemeente alleen goed gaan wanneer de ambtsdragers hun ambt met alle trouw bedienen. Als het goed gaat in de gemeente verzorgen de diakenen de armen met liefde en toewijding zodat niemand te klagen heeft en er geen kwesties over de verzorging van de armen op de vergadering van de kerkeraad komen. Als het goed gaat in de gemeente kennen de opzieners der gemeente het aangezicht van hun schapen en verzorgen zij ze met toewijding en wijsheid. Doen zich moeilijkheden voor dan hebben de opzieners die met wijsheid al weggewerkt voordat het kerkeradszaken worden. En daarvan leest men in de notulen niets. Wanneer het goed gaat in de gemeente bedient de dienaar des Woords het Woord getrouw en is hij een goed herder. En daarvan zeggen de notulen ook niets want notulen spreken alleen over kerkeradszaken.

In een goede gemeente heeft de kerkeraad weinig te doen maar hebben de ambtsdragers het druk.

K. Doornbos.

BOEKBESPREKING

De jongste aanval op de vrijmaking als acte van trouw

(Rondom „de zaak-ds. A. v. d. Ziel”)

door ds. D. van Dijk en ds. W. G. de Vries.
Uitgave van J. Scholma en Zoon, Bedum.

De schrijvers hebben deze brochure het licht doen zien, omdat de zaak die de kerkeraad van Groningen-Zuid met zijn predikant ds. A. v. d. Ziel heeft, steeds meer gaat dienen tot het verwekken van onrust in het gehele land. Steeds duidelijker wordt het n.l. dat men deze zaak aanwendt om onze kerken en ons kerkverband te ondermijnen. Men tracht het kerkvolk er door in verwarring te brengen, aldus de schrijvers in hun „Ter inleiding”.

Zo worden met een slag heel wat mensen, die het schorsingsvonnis van ds. A. van der Ziel onjuist achten, gezet in de hoek der verdachten. Dat is het eerste, dat van deze brochure moet worden gezegd — helaas: Zij werkt met verdachtmaking. Even verder lezen we: Het gaat ons er om, dat het kerkvolk... leert zien,... welke krachten aan het werk zijn om door middel van deze zaak het bestaan van onze kerken te bedreigen.

Hier wordt dus als doel, als begeerte, als opzet gesteld bij de niet precies omschreven „men” het bestaan onzer kerken te ondermijnen; het kerkvolk in verwarring te brengen.

Ik acht dit uit zedelijk oogpunt verwerpelijk. Niemand zal de schrijvers het recht ontzeggen als hun mening uit te spreken dat het „openbare verzet” tegen de schorsing van ds. A. van der Ziel in feite de kerk ondermijnt. Als een serieuze poging ondernomen wordt omdat aan te tonen, zal men geduldig moeten luisteren, en eventueel zich kunnen aangorden om het tegendeel aan te tonen. Maar op dit niveau wordt de zaak door deze auteurs niet gesteld. Dat werpt alvast een smet op heel deze brochure.

Nog een opmerking uit deze inleiding verdient bijzondere opmerksomheid: Het is de volgende. Het gaat ons erom, dat het kerkvolk een totaalblik ontvangt, in verband met het verleden leert zien wat er ten diepste aan de hand is...

Ten diepste... We dalen dus af naar de diepte met behulp van deze brochure.

Welnu, deze „diepte” is wel een dieptepunt in onze huidige kerkelijke samenleving.

Want wat is de diepte, die deze brochure ons aan wil wijzen?

Dat wij in de door de kerkeraad van Groningen-Zuid veroordeelde en met „schorsing” gestrafte handelingen van ds. A. van der Ziel te doen hebben met „de jongste aanval op de vrijmaking als acte van trouw”. Dit is tevens de titel van deze brochure.

Dat is dus de zaak waar het ten diepste om gaat.

Wie zegt dat?

Ds. W. G. de Vries, de voorzitter van de Bond van Mannenverenigingen op Geref. Grondslag, die in zijn kwaliteit van voorzitter in het orgaan van deze bond regelmatig brieven van de voorzitter schrijft. Enkele maanden geleden schreef hij een brief over de zaak-Van der Ziel; in het

nummer van Patah-ja van maart 1965. Dus geruime tijd nadat de generale synode haar besluiten in deze zaak genomen en gepubliceerd had. Trouwens, ds. De Vries is predikant in de classis Groningen. Hij heeft altijd dicht bij het vuur gezeten. Hij kon het dus weten!

Hij schreef nu voor enkele maanden het volgende in een brief, die als opschrift droeg: De eigenlijke zaak.

„En wel een jaar lang had de giftige suggestie reeds zijn werk gedaan: het gaat om de vraag of er nog plaats is in onze kerken voor hen, die niet voor de doorgaande reformatie, niet voor eigen scholen zijn, enz.

Daartegenover heb ik gesteld: Wie dit zegt spreekt onwaarheid. Dat is niet de zaak, waarom het in Groningen-Zuid ging. Het ging daar om de vraag: Hoe handel ik als ambtsdrager, wanneer mijn kerkeraad een besluit neemt, waarvan ik meen, dat het in strijd met de Schrift komt. Gedraag ik mij dan naar art. 31 k.o., ja dan neen. Dat was het geding tussen de kerkeraad van Groningen-Zuid en ds. Van der Ziel.

We lezen in deze brief van de voorzitter even verder:

„Niet allerlei dingen, die allerlei scribenten erbij gesleept hebben zijn in dit geding betrokken, neen, de eigenlijke zaak is: wat doet men in geval van bezwaarnis over een kerkelijke uitspraak. Daarmee achtte ik de zaak (in een vorige brief, G. J.) dan ook voldoende besproken.”

Ik vraag nu voor het volgende bijzondere aandacht.

„Natuurlijk ontkent geen mens, dat elke zaak achtergronden kan hebben, dat zal overal en bij iedereen steeds het geval zijn. Maar die achtergronden vormen niet de eigenlijke zaak. En hoe veel schade en schande heeft men over onze kerken gebracht door beweringen als: men wilde van zijn predikant af, het gaat om de grondslag der kerk, worden wij kerk of secte enz. Het is toch absurd dat men over deze plaatselijke twist-zaak zó de vrede onzer kerken in gevaar heeft durven brengen. Ja, dat is erger dan absurd.”

En nu gaat dezelfde ds. W. G. de Vries een brochure, waarin hij het kerkvolk wil leren „wát er ten diepste aan de hand is” de titel geven: „De jongste aanval op de vrijmaking als acte van trouw”.

En nu gaat dezelfde ds. De Vries in zijn brochure de overtuiging van ds. A. van der Ziel beschrijven, die o.m. hierin zou bestaan dat hij de scheiding zo kort mogelijk wil doen duren „door het in 1944 gestichte kerkinstituut der vrijgemaakten zo spoedig mogelijk weer te doen verdwijnen”. Let wel, dit wordt door ds. De Vries niet bewezen, maar bewéerd.

Zo wordt nog meer van ds. Van der Ziel naar voren gehaald: samenspreking met de Kamper hoogleraren - al jaren lang! -, Vocatie, enz. „Ds. v. d. Z. eiste in zijn handelen voor zichzelf de vrijheid op, de vrijmaking van 1944 radicaal ongedaan te maken”.

En de conclusie van ds. De Vries is: „Het gaat om niet minder dan de vraag van het voortbestaan onzer kerken” enz.

Vergelijking van hetgeen ds. De Vries schreef in Patah-ja en nu schrijft in deze brochure moet doen concluderen tot een spreken uit twee monden óf tot een radicaal gewijzigd inzicht. Natuurlijk nemen wij het laatste van onze collega aan.

Maar we hebben wel een vraag!

Deze vraag: Hoe dit mogelijk is, zólk een wijziging van inzicht?

Ds. De Vries kende het schorsingsvonnis van de kerkeraad van Groningen-Zuid toch, toen hij zijn artikel in Patah-ja schreef?

Daarin staat niets van alles wat hij nu schrijft.

Niets van de jongste aanval op de vrijmaking, van het zo spoedig mogelijk willen laten verdwijnen van het in 1944 gestichte instituut der vrijgemaakte kerken enz. enz. De zaak van de vrijmaking is in het vonnis niet in geding gebracht.

Hoe kan hij dan nu zo in zijn brochure schrijven?

Daarop moet geantwoord worden!

Doordat hij nu met voorbijgaan aan het vonnis, dat is aan de zaak, gelijk de kerkeraad die stelde, op door hem gezochte achtergronden ingaat en die zelf promoveert tot de eigenlijke zaak.

M.a.w. hij is bezig een nieuw vonnis te creëren.

Maar dat komt hem niet toe en evenmin ds. D. van Dijk.

Men blijve bij de zaak, zoals die door de kerkeraad is gesteld: Ds. A. v. d. Ziel heeft tegen ons besluit in gehandeld, en daarmee art. 30 N.B.G. en art. 31 K.O. niet onderhouden. Dat is zijn eigenlijke zonde. Dit is in heel de schorsingsgeschiedenis centraal gesteld.

Dat dit niet juist is, heb ik m.i. in mijn brochure „Aanvaardt elkander” aangetoond, en dat daarmee het gehele geding als door de kerkeraad gevoerd, staat of valt.

Naar mij meegedeeld werd was de brochure van ds. De Vries en ds. Van Dijk reeds te ver gevorderd bij de drukker, dan dat daarin nog op mijn brochure kon worden ingegaan. Dat was voor de auteurs jammer, want daardoor was hun brochure reeds verouderd voor zij verscheen - nl. op dit punt: Alles wat deze brochure over deze zaak schrijft, vindt de lezer door mij reeds behandeld in „Aanvaardt elkander”. Ik moge daarvoor verder verwijzen.

Er kan een goed vertrouwen zijn, dat de e.k. Particuliere synode van Groningen onze auteurs op de weg naar het creëren van een nieuw vonnis niet zal volgen. Haar voorzitter — zij is verdaagd — schreef in „Gereformeerd Gezinsblad” van 10 juli pl. tenminste van classis of synode, geroepen tot toetsing van de tuchttoefening door de kerkeraad: „Dan zal zij haar oordeel niet mogen baseren op achtergronden of conflictsituaties...”

Ds. De Vries treft een vergelijking tussen de predikanten Van der Schaft en Van der Ziel, en hij vult een deel van zijn brochure met citaten, al of niet duidelijk aangegeven, uit het rapport van de Commissie der Generale Synode, die haar had te adviseren over de bezwaarschriften, door ds. Van der Schaft bij haar ingediend en deels door de synode in haar besluit opgenomen. Zulks ter „veroordeling” van ds. Van der Ziel.

Daarvan moet allereerst opgemerkt worden dat hij hier zondigt tegen de grondregel van alle kerkelijke tuchttoefening, dat nl. elk geval op zichzelf moet worden bezien. Dit is op zichzelf al genoeg om deze methode van handelen radicaal af te wijzen.

Maar we gaan toch de getrokken parallel even na. Ds. Van der Ziel stelt nl. dat de synodale kerken zijn teruggekeerd tot de Drie Formulieren van Enigheid alléén. Ds. v. d. Schaft stelde ook, dat door „Utrecht 1959” de leereenheid is hersteld (Synodale besluit Ad. C., Coust II). Ds. De Vries vermeldt echter niet, dat dit ter generale synode geen enkele rol heeft gespeeld bij de afwijzing van de appelschriften van ds. v. d. Schaft. Hij vermeldt evenmin, dat de synode heeft uitgesproken, dat ds. v. d. Schaft zich terecht beklagt heeft, dat de classis deze zaak tegen hem had aangevoerd, omdat zijn kerkeraad had uitgesproken dat hij vanwege dit gevoel niet behoefde op te roepen tot vrijmaking van de leeruitspraken.

Dit over het eerste punt in de parallelie!

Nu een ander.

Ds. Van der Ziel hield geheime bijeenkomsten in Kampen met synodale professoren.

Ds. Van der Schaft evenzo.

Het woord „geheim” werkt hier suggestief, maar ik heb nooit geweten, dat deze samenkomsten geheim waren. Ik heb er van gehoord toen ze gehouden werden. En juistte ze niet toe. Maar de keus was nu genomen. Ds. H. Vogel was er ook bij — had meen ik zelfs de leiding. Dat stelde me gerust.”

Een ander punt op de parallelie.

Ds. v. d. Z. ziet onze kerken inzake het samensprekingsbeleid gaan op een sectarische weg. Ds. v. d. S. evenzo.

Op zichzelf juist, evenals enkele andere zaken. Maar nu de conclusie:

Ds. v. d. Z. vroeg ruimte voor zijn gevoelens. Ds. v. d. S. evenzo.

Maar ds. v. d. Schaft ging in het geheel niet samenspreken. Hij wilde alleen zijn standpunt in de gemeente uitdragen en eiste ruimte voor het handelen naar het volgende gevoelens:

1. De Herziene Kerkorde is principieel aanvaardbaar.
 2. De tuchtmaatregelen kunnen, mits daarover in christelijke geest gespreken is, aan de Here worden overgelaten.
 3. Zó is hereniging mogelijk en geboden.
- Die ruimte heeft de kerkeraad te M. afgewezenen.

En dat was de centrale kwestie in de zaak-v. d. Schaft.

Dat ds. Van der Ziel het ook zó heeft gesteld, heeft ds. De Vries in zijn brochure nergens bewezen.

Let wel: nergens bewezen.

En als het wel zo zou zijn, dan had daarover met ds. v. d. Ziel eerst gesproken moeten worden, lang en geduldig, zoals de kerkeraad te Murmerwoude dit met ds. v. d. Schaft heeft gedaan.

Maar dat is niet gebeurd.

De kerkeraad heeft een andere weg gevolgd: die van het stellen van de orde-kwestie en ging daar mee door ook toen ds. v. d. Ziel niet eens

meer samensprak. Zelfs toen ds. v. d. Ziel uitsprak nadat de classis zijn handelen onordelijk had genoemd en aandrang op het doorspreken van de achtergronden: Als u (kerkeraad) het classisbesluit aanneemt en eerlijk uitvoert, dan wil ik hetzelfde doen”.

Het zal bij de kerkeraad vast op het onkerkelijk handelen van ds. v. d. Ziel — zoals hij dat trouwens verkeerd verstond nl. als een ingaan tegen zijn besluit van niet samen te spreken, terwijl ds. v. d. Ziel dat besluit niet overtrad. Niet op „het ondermijnen van de vrijmaking”, zoals in het geval ds. Van der Schaft.

In de besluiten van de generale synode inzake ds. v. d. Ziel staat te lezen onder I 6s, dat

„Ds. C. Stam nog op de kerkeradsvergadering van 26 november 1962 de verklaring aflegde: de kerkeraad heeft alle schriftelijke stukken, die tegen uw leer en wandel zijn ingebracht, afgewezenen. De kerkeraad heeft nog nooit een besluit tegen uw persoon of afkeuring over uw leer genomen, noch u als kerkeraad openlijk berispt.”

De vette druk van het woord kerkeraad is niet van mij, maar van de Generale Synode.

De conclusie van de door ds. De Vries getrokken parallel tussen deze twee predikanten faalt geheel wanneer men de vonnissen vergelijkt.

Deze conclusie is: Het ging hier om de ambtelijke leiding der gemeente op het punt van haar al of niet voortbestaan als vrijgemaakte kerk des Heren, d.i. van het vergaderen van de gelovigen naar de maatstaf van Schrift en belijdenis.

Dat is de essentie van het vonnis over ds. v. d. Schaft. Het staat er duidelijk in.

Maar in dat over ds. v. d. Ziel staat niets hiervan.

Op details gaan we niet verder in.

Met het bovenstaande is o.a. voldoende aangegevend dat deze brochure, waarvan ds. De Vries het leeuwen-aandeel verzorgde en ds. Van Dijk een naschrift gaf, geen bijdrage is tot een goede rechtspraak in onze kerken.

Het vonnis van de kerkeraad van Groningen-Zuid achten we verkeerd.

En het thans creëren van een nieuw vonnis door één dezen achten we nog meer verkeerd.

Want we hebben recht te doen.

De Here geve, dat het recht hersteld wordt en dat er in de gemeente te Groningen-Zuid weer een eensgezinde samenwerking kome, doordat van beide zijden alles gedaan wordt wat mogelijk is om aan deze zolang slepende tuchtzaak een eerlijk einde te maken — in vrede, zodat de gemeente weer in blijdschap en eensgezindheid leeft in het midden van onze door Gods goedheid vrijgemaakte kerken, die het haar toevertrouwde licht overal laten schijnen in Schriftuurlijke begopenheid met allen, die dwalen.

G. Janssen

PERSSCHOUW

Zending met de daad

In het Zendingsblad van de Geref. Kerk van Kampen en de met haar samenwerkende kerken vonden we het volgende:

Geheel onverwachts werden we één dezer dagen vanuit Baarn opgebeld door een echte Zuid-Afrikaner. Het was dr. Schutte, predikant van de Geref. Kerk te Johannesburg. Dezelfde plaats waar de ons zo bekende ds. V. E. d' Assonville „staat”. Deze laatste heeft er zeer toe meegeewerkt (toen hij nog predikant van Pietermaritzburg was) dat het Richmond-district aan Kampen werd afgestaan om daar het Evangelie te prediken aan de heidenen. Het kan u ook bekend zijn dat Ds. d' Assonville op zaterdag 27 juni 1959 ook een bezoek bracht aan Kampen en enkele uren met de Advies-Commissie heeft gesproken.

Dr. Schutte nu, zijn collega in Johannesburg, die momenteel een vakantiereis door Europa maakt, belde ons op en gaf de wens te kennen dat hij gaarne ons eens wilde zien en ons wilde spreken.

Nu „kenden” wij deze Dr. Schutte al een klein beetje. Want een half jaar geleden ongeveer, had ik een telefonisch gesprek met br. Groenendijk uit Rotterdam, die me vertelde dat hij een reis door Zuid-Afrika had gemaakt en met dr. Schutte, curator van de opleidingsschool te Hamanskraal, een „reisje” had gemaakt naar deze opleidingsschool, bij gelegenheid van de sluiting der lessen aldaar.

En wat deze broeder mij toen vertelde, werd wel zeer bevestigd door dr. Schutte zelf. Immers binnen 24 uur na dat telefoontje vanuit Baarn, hadden we reeds een ontmoeting met dr. Schutte en zijn vrouw ten huize van ds. J. O. Mulder.

Die ontmoeting was zonder meer prettig, aan-

genaam. Het is op zichzelf al een groot genoegen een Zuidafrikaans echtpaar te ontmoeten, dat met je spreekt in die prachtige melodieuze klinkende zuidafrikaanse taal. Dat gesprek heeft zo'n anderhalf uur geduurd.

Onzerzijds zijn enkele zeer belangstellende vragen gesteld, die dr. Schutte getracht heeft te beantwoorden.

Maar wat we U nu eigenlijk wilden vertellen was dit: dat dr. Schutte herhaaldelijk ons de verzekering gaf dat het werk van de Kamper zendelingen zo ontzaglijk veel waardering ondervindt in de kringen van „Die Geref. Kerken” in Zuid-Afrika.

Men is daar verbaasd en verwonderd over de omvang die dit werk in enkele jaren heeft genomen en men erkent daar gaarne dat het de Heere is, Die in Zijn grote gunst en genade Zijn Koninkrijk in het Richmond-district zo verrassend bouwen wil.

Over de Kamper zendelingen hoorden we een getuigenis waar we toch wel even stil van werden.

Iets ervan willen we hier neerschrijven: het uitnemendste in hun werk is wel dit dat ze niet alleen het Evangelie van genade alleen goed prediken, maar dat ze er ook uit leven. En dat laatste juist heeft op de Zoeloes zo'n geweldige invloed.

Want Zoeloes zijn anders dan blanke Westelingen.

Wij, nuchtere Westelingen, zijn in ons geloven meestal intellectualistisch primair, Zoeloes daarentegen zijn in hun geloof emotioneel primair.

En dat is een verschil - ik zou haast zeggen - als van dag en nacht.

Een Zoeloe wordt sterk getrokken als hij een christen ontmoet, die leeft uit het Evangelie, dat hij belijdt en predikt.

En dit laatste geeft ook zo'n sterke band onderling.

U zult verstaan, broeders en zusters, zulke dingen te horen, dat doet je goed.

Daar kun je echt voor danken.

In alle ootmoedigheid.

Want zulke dingen zijn niet uit ons.

Het zijn Gods verrassende GAVEN.

Zulke mededelingen zijn een verkwikking.

Julianus de Afvallige, de grote vijand van het Christendom, heeft eens gezegd dat de liefde van de christenen voor de vreemden, de heidenen het krachtigst heeft meegewerkt aan de bevordering van het christelijk geloof.

En zo is het nóg!

Denken wij wel steeds aan onze broeders die soms in de moeilijkste omstandigheden het Evangelie verkondigen?

En bidden wij wel ononderbroken voor hen?

C. V.

voorstander zijn van wat men onder ons als doorgaande reformatie pleegt aan te duiden. Bij het uiten van zo ernstige beschuldigingen aan het adres van niet met name genoemde broeders (schr. heeft het immers over „men”) had schr. tenminste de moeite moeten nemen **aan te tonen** dat hij gelijk heeft. Nu komt hij slechts met een bewering aandragen.

Zelfs al zou A. ontdekt hebben dat er hier en daar iemand is die zo redeneert als door hem wordt gemeld dan nog heeft hij niet het recht die opvatting of die levenshouding in de schoenen te schuiven van hen die doorgaande reformatie op schriftuurlijke wijze betrachten. Ik zeg het misschien niet helemaal goed, want echte, doorgaande, reformatie kan niet anders dan schriftuurlijk zijn, anders verdient het de naam doorgaande reformatie niet.

Het is altijd slecht generaliserend te spreken, maar het is niet bepaald opbouwend voor het gereformeerde leven wanneer een zeer grote groep gereformeerden van dat generaliseren het slachtoffer moet worden!

Had de geachte schrijver niet, naar de aard der liefde, moeten veronderstellen dat degenen die hij te lijf gaat, door zuiverder, schriftuurlijker motieven gedreven worden? **Bijvoorbeeld** door wat ook door de voorstanders van doorgaande reformatie beleeden wordt in antwoord 86 van de Heidelbergse Catechismus? Daar wordt immers ingegaan op de vraag, waarom wij nog goede werken moeten doen, hoewel wij alleen uit genade door Christus verlost zijn. Wij doen goede werken, zo luidt het antwoordt, omdat „... Christus, nadat hij ons met zijn bloed gekocht en vrijgemaakt heeft (het centrale van het Evangelie! T. B.), ons ook door zijn Heiligen Geest tot zijn evenbeeld vernieuwd, opdat wij ons met ons ganse leven (! T. B.) Gode dankbaar voor zijn weldaden bewijzen, en Hij door ons geprezen worde...”

Acht de schrijver het niet mogelijk dat de voorstanders van de doorgaande reformatie lust en liefde hebben om naar de wil Gods in alle goede werken te leven (H.C. antw. 90)?

Indien schr. dit wel mogelijk acht, dan moge ik hem uitnodigen zijn onbewezen beschuldigingen terug te nemen en voortaan in deze zijns naasten eer en goed gerucht te bevorderen (zie Zd. 43 H.C.).

Meent A. echter dat er onder ons mensen zijn die niet „denken vanuit dat wat we bereikt hebben” dan zal hij de taak op zich moeten nemen die beschuldigingen te bewijzen en de aanhangers van de door hem signaleerde gedachten duidelijk aan te wijzen. Opdat we er niet naar behoeven te raden wie hij bedoelt. Is Ds G. Visee, die in hetzelfde nummer van Opbouw (pag. 21) het een en ander opmerkt over „Doorgaande Reformatie” te rangschikken onder de niet met name genoemde „Men”? Ik geloof dat niet, maar t.a.v. de mening van de schrijver verkeer ik nog in het onzekere.

Ik ben zo vrij u, geachte redactie, te verzoeken deze brief als „ingezonden” te plaatsen.

Met hoogachting en broedergroeten,

w.g. T. Buitenhuis.

Door een misverstand tussen de redactie en mij is de brief van br. Buitenhuis te lang blijven liggen. We bieden hem daarvoor ons excuses aan.

Mijn antwoord kan verder kort zijn.

Ik twijfel er niet aan dat de voorstanders van de doorgaande reformatie gedreven kunnen worden door b.v. antwoord 86 van de H.C. Ja, ik acht het niet alleen mogelijk, maar zelfs ben ik er zeker van dat zij lust en liefde hebben om naar de wil van Gods in alle goede werken te leven.

Als ik die overtuiging niet had, zou ik op een heel ander niveau schrijven.

Maar ook al hebben wij lust en liefde om naar de wil des Heren te leven, daarom kunnen we nog wel dwalen. Dat ik helemaal niet bedoelde goede motieven te ontkennen en dat ik er niet op uit was kwaad te denken, moge blijken uit het feit ik verwees naar Petrus, Datheen en Scholte. Mannen, waaraan wij veel te danken hebben.

Nadere adstructie van mijn mening heb ik al gegeven in de rede die ik hield voor de vergadering van de persvereniging die ons blad uitgeeft en die gepubliceerd is in ons blad. Ik heb daar bewijzen gegeven, namen genoemd, etc.

Amelink.

LUSTRUMCONGRES CALVINISTISCHE STUDENTENBEWEGING

Op „Woudschoten” hoopt de Calv. Studentenbeweging van 23-25 augustus a.s. haar 7e lustrumcongres te houden.

De jaarlijkse congressen van de C.S.B. kregen grote bekendheid en de congrescommissie hoopt hierin een oude stijl te mogen voortzetten.

Dit congres zal staan in het teken van het thema „REFORMATIE EN 20e EEUW”, waarover als volgt zal worden gerefereerd: „Terugblik op de reformatie”

Prof. Dr. W. H. v. d. Pol (Nijmegen),
Prof. Dr. J. T. Bakker (Kampen),

„De zg. niet-theologische factoren bij reformatie”

Dr. G. Dekker (Amsterdam),

„Reformatie en oecumene”

Prof. Dr. K. J. Popma (Utrecht),

terwijl het congres zal worden afgesloten met een sprekersforum over: „Wij - vandaag”.

Zowel studenten als afgestudeerden, leden als niet-leden zijn hartelijk welkom op dit congres. De deelnameprijs is laag: f 19.50.

De commissie hoopt velen op dit congres te mogen begroeten; immers de onderwerpen zijn actueel, de bespreking zal, naar zij hoopt, inspirerend zijn.

Nadere inlichtingen, of inschrijvingen kunnen worden verkregen bij: L. Eland, Wortmanstr. 85, Kampen.

KERKNIEUWS

Beroepen te Den Ham (O.): S. Cnossen te Siegerswoude-Friesepealen.

Aangenomen naar Assen (3e pred. plaats): Tj. Boersma te Urk; naar Glanerbrug-Oldenzaal: C. Bakker van Pijnacker.

Uitspraken en besluiten van de classis Noord-Brabant-Limburg.

De classis Noord-Brabant-Limburg, in voortgezette vergadering bijeen op 7 juli 1965, heeft kennis genomen van een brief van de brs. A. J. den Hooglander, C. Slingerland, Joh. Vonkeman, ouderlingen, en E. Sluijk, diaken van de Gereformeerde Kerk van Breda, gedateerd 30 april 1965, met bijlagen.

Deze broeders leggen in dit schrijven over, een door hen ondertekend, aangepast onderteke-ningsformulier voor predikanten, waarmee zij hun verbintenis aan de Gereformeerde Belijdenisgeschriften bevestigen. Voorts delen zij mee, dat zij dit formulier ook ter ondertekening hebben voorgelegd aan hun medebroeders te Breda, te weten Ds K. C. Smouter, de ouderlingen Bogaard, Geleijnse en Schutte, en de diakenen Kramp en Oerlemans. Van deze broeders schrijven ze voorts, dat zij „weigeren een verklaring te ondertekenen, dat alle artikelen en stukken der leer, in de Belijdenis en de Catechismus en de Artikelen tegen de Remonstranten begrepen, in alles met Gods Woord overeenstemmen”.

Uit de door Smouter c.s. overgelede stukken blijkt huns inziens duidelijk dat de broeders Smouter c.s. zich slechts willen beperken tot ondertekening van de Drie Formulieren in het notulenboek, omdat zij de vrijheid willen behouden „om eigen subjectieve opvattingen te kunnen stellen tegenover de Belijdenisgeschriften”. Ze zouden de Drie Formulieren slechts willen erkennen en aanvaarden „in zover” ze overeenstemmen met hun „persoonlijke beschouwing” van de Schrift. Hierdoor is, naar het oordeel van de broeders „een situatie ontstaan, waarbij de leden worden blootgesteld aan allerlei wind van leer en bovendien aan allerlei onregelmatigheden”. Daardoor zijn zij in nood gekomen.” De leden der gemeente — aldus deze broeders — die trouw willen zijn aan Schrift en Belijdenis, kunnen zich niet meer stellen onder de prediking. Zij kunnen hun kinderen niet meer naar de catechisatie zenden. Zij kunnen hun niet meer laten dopen, want ze kunnen de vraag: „...en in de Christelijke kerk alhier geleerd wordt, niet bekend te waarachtige en volkomen leer der zaligheid te wezen?” niet met „ja” beantwoorden”.

Ze komen tenslotte tot de classis met de volgende verzoeken:

1. wil de classis met hen constateren, dat Ds Smouter c.s. de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) van Breda hebben verlaten en het verband van de Gereformeerde Kerken in Nederland hebben verbroken?
2. wil de classis hen erkennen en aanvaarden als de wettige kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Breda?
3. wil de classis, nu de Geref. Kerk van Breda zonder predikant is, een consulent aanwijzen, opdat het noodzakelijke werk voortgang hebbe?
4. wil de classis alles in het werk stellen, opdat in Breda weer een normaal kerkelijk leven kan worden gerealiseerd?

Ten aanzien van de haar voorgelegde stukken heeft de classis overwogen, dat zij uitspraak had te doen in een drietal vragen:

1. Heeft de kerkeraad van Breda aanleiding gegeven tot het oordeel van de brs. Den Hooglander c.s. dat de kerkeraad eigen subjectieve opvattingen wilde stellen tegenover de Drie Formulieren van Enigheid?
2. Hebben de brs. Den Hooglander c.s. terecht geconcludeerd, dat de brs. Smouter c.s. het verband met de Gereformeerde Kerken in Nederland hebben verbroken?
3. Hebben de broeders over en weer zich, in hun twist, gedragen naar de regels van de

INGEZONDEN

Zeist, 16 april 1965

Zeer geachte Redactie,

In „Opbouw” van 16 april j.l. komt op pag. 19 voor een bijdrage van A. in de rubriek „Te Berde”. Hij schrijft over de vraag of het zo vreemd is wanneer iemand overgaat „van doorgaande reformatie naar de synodale kerken”. In dit verband merkt schrijver o.a. op:

„De overgang van de doorgaande reformatie naar de synodale kerken is een logische en consequente overgang. In de synodale kerken werd de veronderstelde wedergeboorte tot een norm voor orthodoxie. Als reactie daarop maakte men het „denken vanuit de kerk” of het „etisch conflict” tot norm van handelen. Zo kwam men tot de gedachten-gang van de doorgaande reformatie. Maar in beide gevallen heeft men iets anders centraal dan wat de Heilige Schrift ons leert dat centraal moet zijn.”

Dat centrale omschrijft A. aldus

„...centraal is de dood en de opstanding van Jezus Christus”.

En hij besluit zijn artikel als volgt:

„En of men dan het één heeft (wedergeboorte, al dan niet veronderstelt) of het andere (doorgaande reformatie, etisch conflict) in beide gevallen denkt men niet vanuit dat we bereikt hebben (Fil. 3 : 15). Daarom is de overgang van het één naar het andere, of van het andere naar het één ook niet zo vreemd als het lijkt.”

Ik moet u eerlijk zeggen, dat ik van de inhoud van dit artikel erg geschrokken ben. De schrijver geeft n.l. een caricatuurbeeld van hen die

Heilige Schrift en de onder ons aangenomen kerkorde?

A. DE AANLEIDING TOT HET WANTROUWEN.

I. Het ondertekeningsformulier van 1957

De classis heeft kennis genomen van de volgende feiten:

1. dat bovengenoemd formulier in 1957 is ingevoerd ter geruststelling van een toen optredend broeder ouderling, die enkele bezwaren koesterde tegen enige onderdelen van de belijdenis, in het bijzonder tegen enkele delen van de Dordtse Leerregels;
2. dat in 1964 door Ds K. C. Smouter en in 1965 door de brs. Den Hooglander en Slingerland bezwaren werden ingebracht tegen dit formulier, omdat daarin de binding aan de belijdenis met louter beperkingen werd omgeven;
3. dat de kerkeraad op 5 april besloot om „gehoord de bezwaren van o.a. de brs. Den Hooglander, Slingerland en Vonkeman het formulier van '57 terug te nemen" en terug te keren tot de vóór 1957 geldende practijk van directe ondertekening van de belijdenis in het notulenboek;

De classis overwoog

1. dat het formulier van 1957 is opgesteld en bedoeld om, behalve formulier van binding aan de confessie (voor wat betreft het kerkelijk gezag ervan) vooral ook te zijn formulier van tolerantie;
2. dat tolerantie, wanneer het om kleine afwijkingen gaat, inderdaad mogelijk is, maar dat elk verzoek om tolerantie op zichzelf zal moeten worden beoordeeld, en dat de getolereerde afwijking dan als afwijking van de belijdenis zal moeten worden erkend;
3. dat het niet bindend, maar ontbindend werkt, wanneer de tolerantie bij voorbaat wordt gegoten in de algemene termen van een daartoe dienend formulier, omdat ieder ondertekenaar dan vrijelijk voor zich elk voorbehoud kan maken, dat hij wenst;

De classis is van oordeel

1. dat het ondertekeningsformulier in de functie, die het vanaf zijn ontstaan heeft meegekregen, inderdaad in staat was wantrouwen op te roepen in de confessionele integriteit van de kerkeraad, omdat het de vrijheid geeft voor ondertekening van de belijdenis in zover die overeenkomt met eigen geloofsinzichten;
2. dat het daarom niet verstandig was, na afschaffing van dit formulier, terug te keren tot vóór 1957 geldende practijk (hoewel dit kerkordelijk geoorloofd was), omdat deze maatregel niet geschikt was, om het inmiddels gerezen wantrouwen weg te nemen.

De classis spreekt uit

dat de kerkeraad van Breda, tot herstel van het vertrouwen, zal moeten komen tot het onderschrijven van een ondertekeningsformulier, waarin de binding aan alle artikelen en stukken der leer van de belijdenis positief wordt vastgelegd, met belofte niets daartegen te zullen leren, alvorens de weg van het gravamen zal zijn gegaan.

II. De afwijking van Zondag 22 H.C.

De classis heeft kennis genomen

van het feit, dat de brs. Den Hooglander c.s., tegenover de door de classis benoemde commissie van onderzoek, hebben uitgesproken, bezwaard te zijn over de wijze, waarop de kerkeraad zich in zijn oordeel over het boek van Ds B. Telder „Sterven... en dan?", heeft losmaakt van de binding aan Zondag 22, antw. 57a.

De classis overwoog

1. dat de kerkeraad van Breda in een schrijven d.d. 13.6.61 aan de Geref. Kerk van Hoogeveen uitsprak: „Tot op heden is aan onze kerkeraad niet gebleken, dat onze predikant afwijkt van de gezonde leer, die naar de Schrift is. Wel heeft hij bedenkingen tegen de onschriftuurlijke zinsnede in Catechismus antwoord 57";
2. dat uit deze passage blijkt, dat de kerkeraad deze afwijking van de belijdenis geheel legitiem acht;
3. dat — gezien de argumentatie van de zes broeders in de discussie over het karakter van de binding aan de belijdenis — mag worden aangenomen, dat zij de eerste helft van antw. 57 achten te behoren tot de zwakheden en gebreken van de belijdenis, waarmee zij geduld hebben zoals kinderen geduld hebben met de feilen van hun ouders, en zoals de Here geduld heeft met de gebreken van de rechtvaardigen;

4. dat — wanneer van een geheel catechismusantwoord, dat door de zinswending „niet alleen... maar ook..." is samengesteld uit twee delen, het ene deel wordt verklaard te behoren tot de zwakheden van de confessie — men deze handelwijze evenzo zal kunnen toepassen op andere delen van de belijdenis;
5. dat de classis Noord-Brabant-Limburg van 6 dec. 1961, door niet duidelijk te stellen, dat Ds B. Telder in zijn bovengenoemd boek in strijd kwam met de belijdenis, de kerkeraad van Breda in deze houding heeft gestijfd.

De classis is van oordeel

1. dat vanuit bovengenoemde practijk begrijpelijk wordt, dat in de Geref. Kerk van Breda wantrouwen is gerezen in de confessionele integriteit van de kerkeraad. Zou men immers voortwandelen op de boven aangewezen weg, dan zou het inderdaad duidelijk worden, dat men over de gehele linie de vrijheid wil behouden om eigen opvattingen te stellen tegenover de belijdenis;
2. dat ook de classis Noord-Brabant-Limburg, door de kerkeraad te stijven in deze houding, heeft bijgedragen tot het wantrouwen, dat nu in de Geref. Kerk van Breda is gerezen;
3. dat de zes broeders weliswaar in hun verklaring „DE GRONDSLAG VAN DE CHRISTELIJKE KERK... enz." uitspreken: „Wij erkennen alle artikelen en stukken der leer, daarin begrepen, als Gods Woord gegrond", maar dat — zolang terzake van Zondag 22, antw. 57 de boven aangewezen uitzondering wordt gemaakt — onzeker blijft, wat zij met hun belofte van trouw aan de belijdenis precies bedoelen, zodat deze verklaring niet geschikt is, de onzekerheid weg te nemen.

De classis spreekt uit

dat zij de uitspraak van 6 dec. 1961 niet langer voor haar verantwoording neemt, en dat de kerkeraad van Breda zal moeten komen tot de uitspraak, dat Ds B. Telder in zijn boek niet slechts inging tegen een gebrekkige formulering van Zondag 22, maar tegen een materieel stuk daarvan.

III. Particuliere uitlatingen.

De classis heeft kennisgenomen

1. van de mededeling van de broeders Den Hooglander c.s., dat in de kring van de kerkeraad, door individuele broeders, meermalen in zeer criische zin gesproken werd over de betekenis van de belijdenis;
2. van de reactie van de zes broeders, dat zij er geen enkele behoefte aan gevoelen de zwakheden van de belijdenis te etaleren, maar dat zij tot het aanwijzen daarvan soms werden genoopt, door broeders, die toonden daarvoor blind te zijn.

De classis overweegt

1. dat het onmogelijk is oordeel te vellen over oncontroleerbare uitspraken van individuele personen;
2. dat dergelijke uitspraken, wanneer ze worden gedaan, inderdaad in staat zijn, om het wantrouwen op te roepen en te voeden.

De classis is van oordeel

dat de broeders Ds Smouter c.s. zichzelf nauwgezet te onderzoeken, om zich af te vragen of zij, door hun uitlatingen het wantrouwen bij hun medebroeders hebben opgeroepen en gevoeld.

B. DE GECONSTATEERDE BREUK MET DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND.

De classis overwoog

1. dat de verzoeken, die door de brs. Den Hooglander c.s. aan de classis worden gericht, evenals hun daad van uittreding uit de kerkeraad en uit de gemeenschap van diegenen, met wie zij voor dezen als broeders samenwoonden, voortkwam uit hun, ook tegenover de classicale commissie van onderzoek, uitgesproken overtuiging, dat de kerk van Breda (p.a. br. Geleijns) heeft opgehouden ware kerk van Jezus Christus te zijn (naar art. 29 NGB);
2. dat derhalve het onderzoek van de classis zich had te richten op de vraag of in deze kerk de „merktaken" van de ware kerk, te weten de reine predicatie des evangelies, de reine bediening der sacramenten, de handhaving van de tucht om de zonden te straffen, al of niet verloren zijn gegaan.

De classis constateert

dat de brs. Den Hooglander c.s. voor hun overtuiging de volgende gronden aanvoeren:

1. dat op 5 april j.l. de kerkeraad weigerde het door de brs. Den Hooglander c.s. ingediende

korte ondertekeningsformulier voor ambtsdragers te onderschrijven;

2. dat op 20 april de mededeling werd ontvangen, dat de zes broeders een door de brs. Den Hooglander c.s. op 13 april aan de andere kerkeradsleden individueel toegezonden en reeds ondertekend, aangepast ondertekeningsformulier voor predikanten, hadden afgewezen omdat het geen „ingang" vond;
3. dat uit deze feiten voor de brs. Den Hooglander c.s. voldoende vast stond, dat Ds Smouter c.s. hadden opgehouden Gereformeerd te zijn, en dat geen samenwerkingsbasis meer aanwezig was;
4. dat de brs. Den Hooglander c.s. voorts constateren, dat het loslaten van de belijdenis bij hun medebroeders tot uiting kwam in „allerlei wind van leer", waaraan de gemeenteleden werden blootgesteld.

Voorts constateert de classis

dat de zes broeders voor hun weigering, het korte en later het lange, aangepaste, ondertekeningsformulier over te nemen, de volgende argumenten hebben aangevoerd:

1. dat, op de vraag, of de predikant bij zijn prediking gebonden was aan elk minder gelukkig woord, en aan elke door de confessie geijkte exegese van een Schriftplaats, één van de broeders in eerste instantie bevestigend antwoordde, terwijl de broeders in een later stadium weigerden antwoord te geven op deze, door de kerkeraad zo essentieel geachte vraag;
2. dat het later ingediende lange formulier de betreffende woorden: „alle artikelen en stukken der leer" wel had opgenomen, maar de aangegeven moeilijkheid voor de zes broeders tenvolle bleef gelden, daar de drie broeders uitdrukkelijk verklaarden, dat er geen verschil mocht worden gezien tussen het eerste en het tweede formulier, zodat ook hier een totale verbale binding scheen te worden gevraagd;
3. dat in de vierde alinea van het lange formulier het woord „kerkeraad" is weggefallen; de zes broeders verklaren nooit een ondertekeningsformulier te zullen aanvaarden, waarin in de plaats van de kerkeraad de classis of de synode beroeps- of oordeels-instantie wordt;
4. dat de broeders er bezwaar tegen hebben om de brs. ouderlingen en diakenen te **verplichten** in geval van bezwaarnis egen enig stuk der leer, de weg van het gravamen te gaan; deze verplichting willen de broeders wel aanvaarden voor predikanten, omdat die een positie bekleden in het kerkverband; in geval van bezwaarnis bij een ander kereweraadslid, KAN, naar hun oordeel de zaak afgedaan worden door de kerkeraad, door de bezwaarde broeder onder bepaalde stipulaties te dragen in zijn afwijking, of door hem ontheffing uit zijn ambt te verlenen;
5. dat, daar het lange ondertekeningsformulier, reeds ondertekend door de brs. Den Hooglander c.s., aan de andere kerkeradsleden individueel werd toegezonden, met de eis, binnen drie dagen medeondertekend te hebben, discussie over dit formulier onmogelijk was.

De classis is van oordeel

1. dat de brs. Den Hooglander c.s. zich zozeer hebben laten drijven door hun vrees opening te geven voor subjectieve gevoelens, dat zij zich afgesloten hebben voor het reële probleem van een verbale binding;
2. dat ze, door te weigeren antwoord te geven op de voor de zes broeders zo essentiële vraag, het hun zeer moeilijk gemaakt hebben het korte formulier te ondertekenen;
3. dat de zes broeders er terecht bezwaar tegen maken, dat in de 4e alinea het woord „kerkeraad" niet was opgenomen;
4. dat het onder 4. genoemde bezwaar van Ds Smouter c.s. in ieder geval onderwerp van discussie had mogen en moeten zijn;
5. dat van de zes broeders niet mocht worden verlangd, dat zij DIT formulier op staande voet, zonder enige discussie zouden hebben aanvaard;
6. dat uit de aangevoerde argumenten niet blijkt, dat de reine predicatie van het evangelie, en de andere merktaken van de ware kerk, in de kring van de broeders van de kerkeraad niet meer aanwezig zouden zijn.

De classis spreekt uit

dat het haar uit de aangevoerde argumenten niet gebleken is, dat de weigering van de zes broeders om in deze situatie het korte en later het lange ondertekeningsformulier te aanvaarden, op zichzelf een duidelijk bewijs zou vormen voor het feit, dat zij zouden hebben opgehouden Gereformeerd te zijn.

Voorts spreek de classis uit

dat derhalve geen grond aanwezig is, die een zo verstrekkende daad als het verlaten van de

kerkeraadsvergadering van 5 april (waardoor het broederlijk gesprek binnen de kerkeraad werd beëindigd en de eenheid der gemeente in gevaar werd gebracht) zou kunnen rechtvaardigen.

Voorts constateert de classis

1. dat de brs. Den Hooglander c.s. als voorbeeld van reeds aanwezige „vreemde leer” noemen de afwijking van Zondag 22 H.C.
2. dat de broeders echter erkennen, dat Ds Smouter de door Ds Telder voorgestane opvatting over de tussentoestand nimmer op de kansel heeft gebracht;
3. dat slechts tweemaal bezwaren zijn ingebracht tegen een predicatie van Ds Smouter, en dat die nimmer het stadium van een gravamen hebben bereikt;
4. dat de andere punten van „vreemde leer” niet in de kerkeraad zijn doorgesproken, noch aan de meerdere vergadering zijn voorgelegd;
5. dat door de brs. Den Hooglander c.s. in het kerkelijk leven te Breda vele „onregelmatigheden” zijn geconstateerd, die wel op de kerkeraad in discussie zijn gebracht, maar die niet in de kerkelijke weg aan de orde zijn gesteld.

De classis is van oordeel

1. dat ook indien Ds Smouter in zijn prediking zwakheden en gebreken zou tonen ten aanzien van de leer, die toch nog niet zonder meer als een evident bewijs mogen worden opgevat, dat het eerste merkteken van de ware kerk zou zijn verdwenen, aangezien dat merkteken ook bij enkele feilen en zwakheden kan blijven bestaan;
2. dat het onjuist is in te gaan op bezwaren, die niet op de wettige wijze aan de classis zijn voorgelegd.

De classis spreekt uit

dat haar uit de aangevoerde argumenten niet gebleken is, dat de leden van de Geref. Kerk te Breda worden blootgesteld aan reeds aanwezige „wind van leer” zodat deze leden zich niet meer zouden kunnen stellen onder de prediking, hun kinderen niet meer ter catechisatie zouden kunnen beantwoorden; evenmin is uit deze argumenten gebleken, dat de kerkeraad van Breda het verband der Geref. Kerken zou hebben verbroken. De classis spreekt daarom uit aan de verzoeken van de brs. Den Hooglander c.s. niet te kunnen en mogen voldoen.

C. DE SCHRIFTUURLIJKE EN KERKORDELIJKE WEG.

I. De classis constateert

1. dat de zes broeders op 5 april een schrijven deden uitgaan tot de gemeente, waarin wordt gezegd, dat de brs. Den Hooglander c.s. van hen vroegen een „verklaring van feilloosheid”;
2. dat de brs. Den Hooglander c.s. op 7 april antwoorden met de eis, dat dit „vals getuigenis” met belijdenis van schuld voor de Here zou worden teruggenomen;
3. dat de zes broeders zich beperkten tot het terugnemen van deze termen, maar overigens de teneur van hun schrijven bleven handhaven;
4. dat de brs. Den Hooglander c.s. reageerden met de opmerking: „het woord is weg, de laster blijft”.

De classis overweegt

1. dat de zes broeders het bedoelen van de drie broeders niet hebben verstaan;
2. dat het eis van christelijke liefde was geweest, dat de zes broeders, toen ze bemerkten, dat ze de drie broeders hadden gewond, hun beschuldiging met betuiging van leedwezen hadden ingetrokken;
3. dat de brs. Den Hooglander c.s. het geschil hebben getrokken in de sfeer van een ethisch conflict, hoewel bij de zes broeders geen boos opzet behoeft te worden verondersteld, terwijl de drie broeders zelf aanleiding tot het misverstand hebben gegeven.

De classis is van oordeel

dat beide partijen niet hebben gehandeld overeenkomstig de liefde, die Christus van ons vraagt.

II. De classis constateert

1. dat de bezwaarde broeders, toen de meerderheid van de kerkeraad besloot, terug te keren tot de vóór 1957 geldende practijk van ondertekening, zich niet hebben gehouden aan de regel van art. 31 K.O.;
2. dat de bezwaarde broeders wel klagen, dat de kerkeraad Ds Telder heeft gesteund in zijn afwijking van de confessie, maar dat zij zelf daartegen slechts incidenteel hebben gerea-

geerd, en ook niet tegen de beslissing van de kerkeraad in beroep zijn gegaan bij de meerdere vergaderingen;

3. dat de bezwaarde broeders tegen geen enkele werkelijke of vermeende vreemde lering of onregelmatigheid ooit bij het kerkverband in beroep zijn geweest.

De classis spreekt uit

dat zij om deze en bovengenoemde redenen niet kan en mag verklaren, dat Ds K. C. Smouter c.s. de Geref. Kerk (vrijgemaakt) te Breda zouden hebben verlaten en dat zij het verband der Gereformeerde Kerken zouden hebben verbroken, en dat de brs. Den Hooglander c.s. zouden zijn te erkennen als de wettige kerkeraad te Breda. Evenmin kan de classis voldoen aan de verzoeken een consulent aan te wijzen en alles te doen wat nodig is, om in Breda weer een normaal kerkelijk leven te realiseren, in dien zin die de broeders daaraan geven.

De classis acht het de christelijke roeping van de kerkeraad te zijn, het opgeroepen wantrouwen weg te nemen; met name door in een eigen, positief gesteld, ondertekeningsformulier instemming te betuigen met alle artikelen en stukken der leer in de gereformeerde belijdenisgeschriften vervat, met belofte niets te leren, wat daartegen strijdt.

W.g. in opdracht van de classis:

I. van Til, praeses.
G. van den Brink, scriba.
M. Heemskerk, assessor.

VOORSTEL DEN BOSCH

De Classis Noord-Brabant/Limburg in voortgezette vergadering bijeen op 7 juli 1965 te 's-Hertogenbosch,

kennis genomen hebbende van de brief van de brs. A. J. den Hooglander, C. Slingerland en Joh. Vonkeman, ouderlingen en E. Sluyk, diaken van de Geref. Kerk te Breda, d.d. 30 april 1965 met bijlagen;

tevens kennis genomen hebbende van het rapport met concept uitspraken en besluiten van de commissie uit de classis benoemd om over de voornoemde brief advies aan de classis uit te brengen;

besluit om aan het verzoek van de brs. A. J. den Hooglander c.s., hen te erkennen en te aanvaarden als de wettige kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Breda, te voldoen en hen met wettige credentie als afgevaardigden van de kerk te Breda tot de classis toe te laten.

De besluiten der Classes werden aanvaard met 11 tegen 4 stemmen. Het voorstel-Den Bosch verworpen met 12 tegen 4 stemmen.

Ds. B. van Zuylekom. Na een verblijf van drie jaar nam Ds. B. van Zuylekom wegens vertrek naar Bergentheim afscheid van de gemeente te Leens. In de afscheidsdienst op 10 juli j.l. preekte hij over 1 Joh. 2 : 28. Het woord werd gevoerd door br. A. J. Sikkens namens kerkeraad en gemeente, de heer W. H. Ausma, burgemeester van Leens namens B. en W. en de heer E. v. d. Veen namens de classis Warffum de genabuurde kerken. De volgende dag werd de afscheidsavond gehouden, waarop aan de vertrekkende predikant en zijn echtgenote verschillende cadeau's werden aangeboden.

Heerde. Op 1, 8 en 15 augustus vangen de kerkdiensten aan om 9 en 19 uur. Van 22 augustus tot half september beginnen ze om 9.30 en 19 uur.

Ds. Joh. Dam. Op 15 aug. a.s. hoopt ds. Joh. Dam zijn gouden ambtsjubileum te vieren. Ds. Dam werd 8 febr. 1883 geboren en was van 1915-1917 predikant te Bodegraven. Nadien was hij 38 jaar predikant in Bodegraven.

Ds. J. van Raalte viert 26 juli zijn veertigjarig ambtsjubileum. Ds. Van Raalte was echtereenvolgens predikant te Geesteren-Gelselaar (1925-'28), Laar (1928-'46), Neede-Eibergen (1946-'51) en Harderwijk (1951-1964). In het najaar 1940 werd hij door de Duitsers gevangen genomen en was van 1941-1945 in het Concentratiekamp van Dachau. Ds. Van Raalte publiceerde onderscheidene boeken.

Mededeling. Dat in tegenspraak met de gegevens in het jaarboekje de Kerkdiensten te Goor in het St. Jozefsgebouw aanvangen 's morgens om 9.30 uur en 's middags om 16.45 uur.

ADRESSEN

Overschie, diaconie: H. v. d. Drift, P. v. Aschstraat 106, Rotterdam-8; **Amersfoort-W.,** scriba: J. Geijteman, Dollardstraat 32; **Dordrecht,** scriba: W. Vreeken, Krispijnseweg 249, telef. 01850-5467 (overdag); **Sneek,** scriba: E. Kampen, Looxmastraat 3, Sneek, telef. 05150-2156; **Almelo,** diaconie: W. F. Nieuwenhuis, Goudenregenstr. 79, Almelo.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Tijdelijk adres van de Redactie:
J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak
Prof. Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Prof. Dr. H. R. Rookmaaker, Diemen
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Bilthoven
Ds. C. Vonk, Schiedam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Abonnementprijs
f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

Korea

Elfde verantwoording

We zijn thans de zes mille gepasseerd. En we hebben op deze manier een fonds gevormd waarmee men in Poesan zeker tot januari-februari van het volgende jaar in de behoeften van de studenten voorzien kan. Daarom denken we de actie per 1 augustus te stoppen. Wie nu nog voor die datum een bijdrage geven wil: van harte graag: Giro 903391 t.n.v. G. Visee, Vloeddijk 113, Kampen. Op de biljetten: Korea.

We hopen als de nood het vereist dan ± begin 1966 terug te komen. Laten we hopen dat het dan nog mogelijk zijn zal, gezien de gespannen toestand in Oost-Azië, hulp te bieden.

Ook namens prof. Lee te Poesan en het Actie Comité Korea dank ik U allen hartelijk voor Uw bijdragen. Het was fijn dat we dit mochten doen. Zij er maar veel gebed voor „onze broederschap in de wereld”, de broederschap in Nederland niet te vergeten.

Indien iemand ook voor het Theologisch Seminarie van onze broeders in Poesan wat wil afzonderen, die zende zijn geld naar het A.C.K., dat gevormd wordt door zr. Keppel en prof. L. Doekes te Kampen en br. B. Roozendaal te Wezep. Girorekening 1192000 t.n.v. Actie Comité Korea te Wezep (Gld.).

Tot 1 augustus verantwoorden we de ontvangen giften.

Dinsdag 6 juli: van R.H. 1123054 f 2.50; 943796 J.L. voor de derde maal f 2.50; J.J.O. 255938 f 10.—; en door storting van A.d.J.teE. f 10.—. Samen f 25.—. Totaal f 6108.37.

Woensdag f 20.—: 949343 J.P.teZ. f 5.—; f 5.— van P.V. 1183267 (Ik wens u samen vrede en aangenam rust); en door storting van G.v.d.V. teE. f 10.—. Totaal f 6128.37.

De donderdag bracht f 39.—: f 25.— van J.A. Th.B. 1186796; f 10.— van iemand uit Kampen, die onbekend wenst te blijven; en f 4.— zijnde het overschot van huishoudgeld ener Zuidhollandse. Prachtig f 6167.37. Nog te vroeg de kas opgemaakt: 's avonds om half zes een brief in de bus met f 10.— van N.N. voor Korea. Maakt: f 6167.37.

De vrijdag bracht ons weer met een sprong omhoog, zoals ik trouwens verwacht had: f 10.— van J.L.G. 958848; f 10.— van G.V. 1017858; f 50.— van 811276 Mej. C.J.D.R.; f 10.— van D.d. V. 1004606; f 5.— van B.S. 403038 uit een plaats waar velen me bedacht hebben!; f 10.— van H. Th.S. 287135 en een storting van mej. M.N.teV. f 10.—. Samen f 105.—. Totaal f 6272.37.

De zaterdag bracht een mooi slot: van 1029870 J.S. f 10.—; van 1194150 mej. A.H.V. f 5.—; van J.W.v.T. 212045 f 15.—. Samen f 30.—. Totaal f 6302.37.

Mooi!

Hartelijk dank!

Het gironummer: 903391 t.n.v. G. Visee, Vloeddijk 113, Kampen. Op de biljetten: Korea.

G. Visee.

Te koop:

Korte Verkl. (20 dl.) v/h N.T. voor f 95.— en Paraphr. der Heilige Schrift voor f 100.—.

Brieven onder no. 25 bureau Adm. „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.